

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra humanitních věd

Diplomová práce

Přímá demokracie v rozhodování o rozvoji obcí

Bc. Jan Vágner

© 2023 ČZU v Praze

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Provozně ekonomická fakulta

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Bc. Jan Vágner

Veřejná správa a regionální rozvoj – c.v. Most

Název práce

Přímá demokracie v rozhodování o rozvoji obcí

Název anglicky

Direct democracy in decision-making in municipal development

Cíle práce

Tématem diplomové práce je problematika územní samosprávy a rozhodování na místní úrovni. Výzkum bude zaměřen na otázku pokračování těžby v severočeské uhelné pánvi, konkrétně Lomu Československé armády (obce Horní Jiřetín a Litvínov).

Cílem práce bude v rámci zvoleného tématu:

1. Přiblížit problematiku těžby v severočeské uhelné pánvi a jejího dopadu na vybrané obce.
2. Charakterizovat aktivity různých aktérů v souvislosti s (ne)prolomením limitů těžby v lokalitě Lomu Československé armády, včetně dopadů uspořádaných místních referend.

Metodika

Při vypracování práce bude využit výzkumný přístup, jenž se snaží zohledňovat odlišnosti v obsahu a způsobu rozhodování v obcích různých velikostí. Práce bude postavena jako komparativní případová studie. Ke sběru dat budou využity zejména dvě základní techniky – studium dokumentů a dotazování.

Doporučený rozsah práce

60-70 stran

Klíčová slova

Horní Jiřetín, Litvínov, místní samospráva, rozvoj obce, podnikatelské aktivity, těžba uhlí, těžební limity, občanská participace, místní referendum

Doporučené zdroje informací

- BALÍK, S. Komunální politika. Obce, aktéři a cíle místní politiky. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2908-4.
- BROKL, L. Reprezentace zájmů v politickém systému České republiky. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. ISBN 80-85850-48-6.
- BUREŠOVÁ, B.; BALÍK, S. Kdo jsou iniciátoři místních referend v ČR? Acta Politologica. Vol. 11, No. 2, pp. 18–38, 2019.
- ČMEJREK, J. – BUBENÍČEK, V. – ČOPÍK, J. *Demokracie v lokálním politickém prostoru : specifika politického života v obcích ČR*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-3061-5.
- DAHRENDORF, Ralf. *Class and class conflict in industrial society*. Stanford: Stanford University Press, 1959. ISBN 0804705615.
- PECHANEC, Pavel. *Přímá demokracie v České republice*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011. ISBN 978-80-7357-700-1.
- SMITH, Michael L. *Občané v politice: studie k participativní a přímé demokracii ve střední Evropě*. Praha: ISEA, 2009. ISBN 978-80-903316-5-5.
- SMITH, Michael L. *Přímá demokracie v praxi a politika místních referend v České republice*. 1. vydání. Praha: ISEA, 2007. ISBN 978-80-903316-3-1.
- Zákon č. 22/2004 Sb., o místním referendu.

Předběžný termín obhajoby

2022/23 LS – PEF

Vedoucí práce

Ing. Jan Čopík, Ph.D.

Garantující pracoviště

Katedra humanitních věd

Elektronicky schváleno dne 27. 2. 2023

prof. PhDr. Michal Lošťák, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 28. 2. 2023

doc. Ing. Tomáš Šubrt, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 23. 03. 2023

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci na téma “Přímá demokracie v rozhodování o rozvoji obcí“ jsem vypracoval samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci práce. Jako autor uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušil autorská práva třetích osob.

V Praze, 30.03.2023

.....

Bc. Jan Vágner

Poděkování

Nejdříve bych rád poděkoval Ing. Janu Čopíkovi Ph.D. za odborné vedení mé diplomové práce, za jeho cenné rady, trpělivost a čas, který mi věnoval. Poděkování patří i všem respondentům za jejich čas a ochotu. Na závěr bych chtěl poděkovat mé rodině a přátelům, kteří mi byli podporou po celou dobu mého studia.

Přímá demokracie v rozhodování o rozvoji obcí

Abstrakt

Diplomová práce má charakter komparativní případové studie dvou obcí, jejichž existence a fungování bylo ohroženo plánovaným rozšířením těžby uhlí v oblasti Severočeské hnědouhelné pánve. V práci je využit výzkumný přístup, který čerpá data a informace především prostřednictvím technik polostrukturovaných rozhovorů a studia dokumentů. Cílem bylo přiblížit problematiku těžby uhlí a její dopad na vybrané obce a charakterizovat aktivity různých aktérů ve sporu o (ne)prolomení územně ekologických limitů těžby v lokalitě Lomu ČSA. První část se věnuje vymezení základních pojmů, které se vztahují k dané problematice, dále je popsána struktura místních samospráv a využívání přímé a nepřímé demokracie. Druhá část je zaměřena na vybrané konkrétní obce ohrožené těžbou uhlí a následný spor o zachování těžebních limitů, který vyvrcholil konáním místních referend. Dále se pak věnuje vlivu tohoto sporu na následné fungování obecních samospráv, ale i chování občanů v jiných regionech.

Klíčová slova

Horní Jiřetín, Litvínov, místní samospráva, rozvoj obce, podnikatelské aktivity, těžba uhlí, těžební limity, občanská participace, místní referendum

Direct democracy in decision-making in municipal development

Abstract

The diploma thesis has a character of comparative case study of two municipalities, whose existence and functioning were threatened by coal mining expansion plans in the area of the North Bohemian Lignite Basin. The work uses an exploratory approach that draws data and information mainly through semi-structured interviews and the documents research. The aim of the thesis is to approach the issue of coal mining and its impact on selected municipalities and to characterize activities of various actors in the dispute about (not) breaking the territorial ecological limits of mining in the locality of the Lom ČSA. The first part is focused on defining basic terms related to the issue, the structure of local governments and the use of direct and indirect democracy are further described. The second part is focused on selected specific municipalities threatened by the coal mining and the subsequent dispute over preservation of mining limits, which culminated into local referenda. Then it focuses on an influence of this dispute on the subsequent functioning of those municipal governments as well as behavior of citizens in other regions.

Keywords

Horní Jiřetín, Litvínov, local self-government, municipality development, business activities, coal mining, ecological limits of mining, civic participation, local referendum

Obsah

1	Úvod	12
2	Cíle práce	14
3	Metodika práce	15
4	Reprezentace zájmů	16
5	Spolky	17
6	Samospráva	18
6.1	Obec	18
6.2	Orgány obce	18
6.2.1	Obecní zastupitelstvo	19
6.2.2	Obecní rada	20
6.2.3	Starosta	21
7	Demokracie	22
7.1	Zastupitelská demokracie	23
7.2	Přímá demokracie	24
7.3	Petice	24
7.4	Referendum	25
7.4.1	Hledisko závaznosti	25
7.4.2	Hledisko předmětu hlasování	26
7.4.3	Hledisko okamžiku konání	26
7.4.4	Hledisko místa konání	27
7.4.5	Hledisko povinnosti konání	27
7.4.6	Hledisko iniciace	27
7.4.7	Kdo může v referendu hlasovat	27
7.5	Důvody popularity přímé demokracie	28
7.5.1	Poptávka ze strany občanů	28
7.5.2	Nabídka politických subjektů	29
7.5.3	Vliv přímé demokracie na politické subjekty	29
8	Zákon o místním referendu	31
9	Historický kontext těžby uhlí a obcí Horní Jiřetín a Litvínov	35
9.1	Historie Horního Jiřetína	35
9.2	Historie Litvínova	36
9.3	Historie těžby a lomu ČSA	38
9.4	Limity těžby	40
10	Referendum v obcích Horní Jiřetín a Litvínov	43

10.1	Vyhlášení referenda	43
10.2	Pohled a aktivity uhelné společnosti.....	44
10.3	Pohled Krajské hospodářské komory	45
10.4	Pohled a aktivity odpůrců těžby.....	45
10.5	Informovanost občanů	46
10.6	Výsledky referenda	47
10.7	Porovnání s podobnými místními referendy.....	48
10.7.1	Radarová základna USA	48
10.7.2	Uložiště jaderného odpadu.....	48
10.7.3	Letiště Vodochody	49
11	Vliv referenda	50
11.1	Vliv na vládu.....	50
11.2	Vliv na samosprávu	50
11.2.1	Vliv na samosprávu Horního Jiřetína	50
11.2.2	Vliv na samosprávu Litvínova.....	56
11.3	Vliv na budoucnost obcí	62
12	Rekultivace	63
12.1	Obecné plánování rekultivace.....	63
12.2	Historie rekultivace na lomu ČSA	65
12.3	Plánování rekultivace na lomu ČSA.....	65
12.3.1	Sanace bočních a závěrných vztahů.....	66
12.3.2	Překryv dna lomu a uhelných slojí	67
12.3.3	Vodohospodářské řešení	67
12.3.4	Rekultivační řešení	68
12.4	Dohled nad rekultivacemi	70
12.5	Plánované ukončení těžby	70
13	Závěr	71
14	Seznam použitých zdrojů.....	74
15	Přílohy.....	78

Seznam obrázků

Obrázek 1 Oficiální znak a prapor obce Horní Jiřetín	36
Obrázek 2 Oficiální znak a prapor obce Litvínov.....	38
Obrázek 3 Zaniklé obce v důsledku těžby uhlí.....	39
Obrázek 4 Uhelné velkorypadlo v lomu ČSA	42

Seznam tabulek

Tabulka 1 Počet členů zastupitelstva podle počtu obyvatel	19
Tabulka 2 Počet podpisů pro konání referenda při iniciaci občanů.....	32
Tabulka 3 Výsledky voleb v Horním Jiřetíně v roce 2006	52
Tabulka 4 Výsledky voleb v Horním Jiřetíně v roce 2010	53
Tabulka 5 Výsledky voleb v Horním Jiřetíně v roce 2014	54
Tabulka 6 Výsledky voleb v Horním Jiřetíně v roce 2018	55
Tabulka 7 Výsledky voleb v Horním Jiřetíně v roce 2022	56
Tabulka 8 Výsledky voleb v Litvínově v roce 2006.....	57
Tabulka 9 Výsledky voleb v Litvínově v roce 2010.....	58
Tabulka 10 Výsledky voleb v Litvínově v roce 2014.....	59
Tabulka 11 Výsledky voleb v Litvínově v roce 2018.....	60
Tabulka 12 Výsledky voleb v Litvínově v roce 2022.....	61
Tabulka 13 Rozčlenění užšího zájmového území lokality lomu ČSA	69

Seznam použitých zkratk

ANO	Hnutí ANO 2011
ČR	Česká republika
ČSA	Československé armády
ČSR	Československá republika
ČSSD	Česká strana sociálně demokratická
ČSÚ	Český statistický úřad
EIA	Posouzení vlivu projektu na životní prostředí
HJ	Horní Jiřetín
KDU-ČSL	Česká křesťansko-demokratická politická strana
KSČM	Komunistická strana Čech a Moravy
MPO	Ministerstvo průmyslu a obchodu
MVČR	Ministerstvo vnitra České republiky
NK	Nezávislý kandidát
ODS	Občanská demokratická strana
OS	Občanské sdružení
POPD	Plán otvírky, přípravy a dobývání
PUPFL	Pozemek určený k plnění funkcí lesa
SPD	Politická strana Svoboda a přímá demokracie
SPSaR	Souhrnný plán sanací a rekultivací
SZ	Strana zelených
USA	Spojené státy americké
ZPF	Zemědělský půdní fond

1 Úvod

Ve vyspělých společnostech se stále více do popředí dostává téma ochrany životního prostředí. Vyspělé státy zejména v Evropě jednají o podobách „Zelených dohod“, aby omezily dopady lidské činnosti na dlouhodobé fungování planety Země. Ne vždy však tomu tak bylo. V minulosti se především východoevropské státy pod vlivem komunistického režimu příliš nezajímaly o dopady svých činností na okolní přírodu, jako spíš o výnosy, které jim příroda může prostřednictvím svých zdrojů poskytnout. Jinak tomu nebylo ani v Československu, kde v minulém století zanikly desítky obcí, aby uvolnily prostor pro rozšiřující se těžbu uhlí. Tato situace se výrazně změnila po pádu komunistického režimu a rozdělení Československa, když přišla změna názoru ve společnosti a občané si již nenechali od vlády vše diktovat a začali prosazovat svůj zájem prostřednictvím všech dostupných zdrojů, které jim systém demokratického státu umožňoval.

Mezi oblasti nejvíce spojených s těžbou uhlí v České republice již od počátku minulého století patří Severočeská hnědouhelná pánev, kde se nachází hned několik velmi kvalitních a rozlehlých uhelných nalezišť. Právě v této oblasti se nachází i velkolom Československé armády a obce Horní Jiřetín a Litvínov. Po sametové revoluci v roce 1991 vyhlásila Pithartova vláda územně ekologické limity, které měly zamezit likvidaci dalších obcí. V roce 2004 však byla vládou schválena nová Energetická koncepce státu, která umožňovala další rozšíření uhelných velkolomů, a to i za cenu likvidace některých obcí. Takovým případem byla právě obec Horní Jiřetín, která by padla za oběť postupu velkolomu ČSA. Sousední město Litvínov by se tak dostalo do bezprostřední blízkosti důlní propasti, přičemž by nejbližší domy stály pouze pět set metrů od ní. Proti tomuto záměru však hlasitě začali vystupovat místní občané, kteří se rozhodli k ochraně svých domovů využít jednu z forem přímé demokracie, tedy místní referendum.

Diplomová práce se věnuje prosazování zájmů občanů prostřednictvím prvků přímé demokracie, problematice těžby uhlí a vlivu místního referenda na následné fungování samospráv vybraných obcí. Práce se skládá ze dvou hlavních částí. Teoretická část se věnuje vymezení základních pojmů vztahujících se k dané problematice, což usnadňuje porozumění textu v následujících kapitolách. Praktická část je zaměřena na problematiku geopoliticko-sociální otázky prolomení územně ekologických limitů a rozšiřování těžby uhlí, dále na okolnosti konání místních referend a jejich vlivu na fungování samospráv ve vybraných

městech. Dále se práce zabývá pohledem do budoucnosti tohoto regionu a uskutečňovanými a plánovanými rekultivacemi.

Toto téma diplomové práce bylo zvoleno z důvodu osobního zájmu o životní prostředí a celospolečenské ekonomické otázky. Jedná se o velmi zajímavé téma, které v minulosti rezonovalo nejen v severočeském regionu, ale v celé České republice a ovlivnilo situaci občanů i v dalších oblastech ohrožených těžbou uhlí.

2 Cíle práce

Tématem diplomové práce je problematika územní samosprávy, rozhodování samospráv, vývoj samospráv a uplatňování přímé demokracie na místní úrovni. Výzkum diplomové práce je zaměřen na geopoliticko-společenskou otázku rozšiřování těžby hnědého uhlí v severočeské uhelné pánvi, konkrétně na Lomu Československé armády, a s tím spojené prolomení územně ekologických limitů, které by ohrozilo zachování obcí Horní Jiřetín a Litvínov. Místní referenda v těchto obcích byla důležitým tématem, jak na celostátní úrovni, tak především v severočeském regionu, jelikož se předpokládalo, že výsledek tohoto sporu ovlivní situaci i na dalších uhelných dolech a ovlivní fungování dalších obcí v této oblasti.

Cílem práce bylo v rámci zvoleného tématu:

1. Přiblížit problematiku těžby v severočeské uhelné pánvi a jejího dopadu na vybrané obce.
2. Charakterizovat aktivity různých aktérů v souvislosti s (ne)prolomením limitů těžby v lokalitě Lomu Československé armády, včetně dopadů uspořádaných místních referend.

Na základě dílčích cílů byly stanoveny výzkumné otázky:

1. Jaký vliv měla místní referenda na následné fungování obcí Horní Jiřetín a Litvínov?
2. Měly aktivity občanských iniciativ vliv na výsledek místních referend, rozhodování vlády a místních samospráv?
3. Měl výsledek sporu v obcích Horní Jiřetín a Litvínov vliv na vývoj dalších obcí ohrožených těžbou uhlí?

3 Metodika práce

Diplomová práce má charakter komparativní případové studie dvou sousedních obcí, ve kterých se v minulosti konalo místní referendum. Tato práce navazuje na mou bakalářskou práci, kterou rozšiřuje a rámuje do širších souvislostí. Výzkumný přístup, který byl použit při tvorbě diplomové práce, se snaží zohledňovat odlišnosti v obcích, které se výrazně liší počtem obyvatel. V práci jsou použity relevantní zdroje, které se zabývají problematikou řízení a rozvoje municipalit, rozhodování samospráv a uplatňování přímé demokracie na lokální úrovni. Práce se věnuje především okolnostem konání a následnému vlivu místních referend na vývoj zkoumaných měst. Data byla čerpána prostřednictvím technik polostrukturovaných rozhovorů a studia dokumentů. Při polostrukturovaných rozhovorech byly použity vhodně zvolené otevřené i uzavřené otázky a následné doptávání. Respondenti byli vybráni ze zainteresovaných aktérů z řad občanů, zastupitelů, zástupců místních spolků, pracovníků městského úřadu či pracovníků těžařské společnosti. Konkrétní otázky ze všech sedmi rozhovorů, které byly respondentům kladeny jsou součástí přílohy. Pro sběr dat při studiu dokumentů bylo využito odborných knih, legislativních dokumentů, ověřených internetových zdrojů, tiskových zpráv a statistických databází.

4 Reprezentace zájmů

Dnešní společnost vnímá politiku a politický systém spíše jako boj o moc, který má negativní, leckdy až démonizující charakter, a proto se od ní velká část společnosti snaží distancovat. Politický systém a politická moc však ve veřejném životě zaujímají nenahraditelnou roli. Politické procesy nejsou procesy moci, ovládnutí a podřízenosti, ale především procesy prosazování zájmů. Politika je pouze nástrojem formování a realizování zájmů a týká se všech občanů. Politický systém by měl především co nejlépe uspokojovat lidské potřeby a zájmy, a to jak individuálně, tak skupinově. Společný zájem totiž dokáže slučovat dohromady jednotlivce, skupiny i celé společnosti. (Brokl, 1997 str. 11-12)

Existují pojmy, které je lepší charakterizovat nežli definovat. Mezi takové pojmy můžeme zařadit i slovo zájem. Všiml si toho již Ralf Dahrendorf, když ve své knize *Class and Class Conflict in Industrial Society* z roku 1959 napsal „V praxi nejsou zájmy vnímány abstraktně, nýbrž vždy vzhledem ke konkrétním společenským problémům.“ (Dahrendorf, 1959 str. 14)

Na politický systém jsou kladeny nároky prakticky od celé společnosti, ať už se jedná o jednotlivé občany, politické strany, různé instituce, organizace či jiná uskupení. Tyto nároky jsou kladeny v souladu s jejich zájmy a potřebami. Politický systém na druhé straně od těchto skupin vyžaduje určitou podporu. Jedná se především o odvádění daní, konformitu, loajalitu a politickou participaci. (Brokl, 1997 str. 15)

K prosazování zájmů mají občané možnost využít jednoho z náležitých aktérů. Nejčastějším aktérem jsou politické strany, jelikož mají vzhledem k jejich rozsahu působnosti nejspíše největší vliv. Pokud je potřeba prosazovat jiné zájmy nežli politické, například sociální, jsou vhodným aktérem odbory. Dalšími aktéry mohou být svazy, korporace, zájmové skupiny, sdružení apod. Tito aktéři mají za úkol prosazování zájmu svých členů, zejména ovlivňováním vlády, parlamentu, politických stran či veřejnosti proti jiným uskupením s rozdílnými názory a zájmy. Posledním a nejnovějším z aktérů jsou masmédiá, která se stala podstatným aktérem až ve druhé polovině minulého století. Bez masmédií a informačních elektronických sítí by v dnešní době ani nebylo možné některé specializované a diferencovanější zájmy široké veřejnosti pořádně sdělit. (Brokl, 1997 str. 29-31)

5 Spolky

Občanská sdružení neboli spolky jsou nejrozšířenějším druhem organizací, které mají za cíl sdružovat občany se stejnými společnými zájmy, které se následně snaží prosazovat. Nejčastěji participují na regionální politice, na jejíž úrovni obvykle prosazují individuální zájmy místních občanů. Lidé se ale nemusejí sdružovat pouze do registrovaných uskupení, mohou své zájmy prosazovat taktéž jako neoficiální skupina. Podobné skupiny se většinou upínají k nějaké jednorázové události, takže vznikají pouze na kratší časové období. K veřejné propagaci svých zájmů mohou využít například masmédiá, stávky, demonstrace či formu jiného programu za účelem jejich prosazení. (Brokl, 1997 str. 152)

Německý politolog Petter Massing uvádí, že spolky jsou občanské skupiny, které vznikají za účelem prosazování svých zájmů proti odlišným či protikladným zájmům jiných skupin. Jedná se o uskupení, které se snaží vytvářet tlak na veřejnost, vládu, politické strany či parlament při jejich rozhodování a tím prosadit zájmy svých členů. (Brokl, 1997 str. 30)

K prosazování svého veřejného zájmu mohou občanská sdružení využít několika možností. Veřejní činitelé uvádějí, že nejúčinnější variantou k jejich ovlivnění jsou především osobní setkání. Dalšími možnostmi jsou účast na jednáních obecních zastupitelstev, komisí a výborů či osobní jednání s konkrétními zastupitelskými kluby. V době ovládané masmédií je však nejúčinnějším nástrojem prezentace svých zájmů využití komunikace prostřednictvím sdělovacích prostředků. Mezi další nástroje, které mohou občanská sdružení využít k uplatňování svých zájmů jsou různé formy veřejného hlasování, jako například referenda či petice.

Dříve se podle zákona č. 83/1990 „O sdružování občanů“ mohly zakládat spolky, hnutí, svazy, společnosti, kluby, odborové organizace a jiná občanská sdružení. Byl k tomu však potřeba zápis v administrativním registru právnických osob. Nyní se spolky zakládají podle Občanského zákoníku. (Brokl, 1997 str. 152,181)

6 Samospráva

6.1 Obec

Zákon č. 128/2000 Sb. o obcích (obecním zřízení) je základním předpisem pro obecní samosprávu a definuje obec jako základní územní samosprávné společenství občanů, jehož hlavním úkolem je pečovat o všestranný rozvoj svého území a o potřeby svých občanů. Dále má za úkol chránit veřejný zájem, který je ustanovený v zákonech a dalších právních předpisech. Obec vystupuje v právních vztazích svým jménem a nese zodpovědnost, která z nich vyplývá. Taktéž disponuje vlastním majetkem. (Čmejrek, 2008 str. 28)

Lidé jsou základem každé společnosti. Na obecní úrovni to jsou občané města či vesnice. K dosažení občanství v konkrétní obci musí každý člověk vyhovět dvěma základním podmínkám. Musí mít státní občanství České republiky a být přihlášen k trvalému pobytu na území dané obce. Při dosažení zletilosti občan nabývá některých dalších práv. Například má právo volit a být volen v komunálních volbách či hlasovat v místním referendu. Dále má občan právo participovat na zasedáních místního zastupitelstva nebo se vyjadřovat k návrhu rozpočtu obce. (Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích, §16)

Každá obec nese svůj název, případnou změnu musí po návrhu obce schválit Ministerstvo vnitra. Pro pojmenování ulic či jiných veřejných prostranství jako jsou třeba náměstí nebo parky platí jediné omezení podle §§ 27-34 zákona 128/2000 Sb. – nepojmenovávají se podle jmen žijících osobností. Obec je oprávněna používat i další symboly. Těmi hlavními jsou znak, vlajka a razítko neboli pečeť. (Balík, 2009 str. 64)

6.2 Orgány obce

Obec je oprávněna jednat pouze prostřednictvím svých orgánů. Článek 101 Ústavy České republiky uvádí, že obec je samostatně spravována voleným zastupitelstvem. Zákon o obcích definuje také další orgány, jsou jimi starosta, rada obce, obecní úřad a další zvláštní orgány. Mezi doplňující orgány patří komise, jsou však zřizovány pouze pokud jim je svěřen výkon přenesené působnosti. Pokud v obci aktuálně nepůsobí volený zastupitelský orgán, přebírá působnost všech místních orgánů na dobu „mezidobí“ správce obce, který je nominován z řad zaměstnanců Ministerstva vnitra. (Balík, 2009 str. 67)

6.2.1 Obecní zastupitelstvo

Zastupitelstvo obce je hlavním orgánem obecní samosprávy. Občané obce volí jednou za čtyři roky v komunálních volbách členy zastupitelstva. Obecní zastupitelstvo je oprávněno zvolit počet svých členů na příští volební období nejpozději 85 dnů před konáním voleb. Jestliže tak neučiní, počet zvolených zastupitelů zůstává neměnný. Při této volbě jsou však povinni respektovat rozmezí stanovené zákonem č. 128/2000 Sb., které je detailně zobrazeno v následující tabulce.

Tabulka 1 Počet členů zastupitelstva podle počtu obyvatel

Počet obyvatel	Počet členů zastupitelstva
<500	5 – 15
500 – 3 000	7 – 15
3 000 – 10 000	11 – 25
10 000 – 50 000	15 – 35
50 000 – 150 000	25 – 45
>150 000	35 - 55

Zdroj: (Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích, § 68 odst. 1)

Pokud kandidát obdrží dostatečný počet hlasů v komunálních volbách, získává mandát a je povinen na ustavujícím zasedání zastupitelstva složit slib ve znění: „Slibuji věrnost České republice. Slibuji na svou čest a svědomí, že svoji funkci budu vykonávat svědomitě, v zájmu obce a jejích občanů a řídit se Ústavou a zákony České republiky.“ Tento slib zastupitel neodřikává celý, ale skládá ho prostřednictvím předstoupení před ostatní členy zastupitelstva a pronesením slova „slibuji“, tento slib následně stvrzuje svým podpisem. (§ 69 zákona č. 128/2000 Sb.) Od roku 1990 se v České republice uplatňuje takzvaný reprezentativní mandát. Jedná se o typ zastupitelské demokracie, při které není zastupitel vázán žádnými nařízeními, příkazy či pokyny. Taktéž není vázán instrukcemi voličů, ani politické strany či hnutí, za které kandidoval. Je pouze povinen vykonávat svůj mandát dle svého nejlepšího svědomí. Před rokem 1990 se užíval mandát vázaný neboli imperativní.

Každý člen zastupitelstva musí plnit dvě základní povinnosti. Jedná se o aktivní účast při vykonávání mandátu a vyhnutí se střetu zájmů. Na druhé straně má zastupitel tři základní práva. Možnost předkládat návrhy orgánům obce mu umožňuje právo iniciativy. Vznášet

dotazy, podněty a připomínky ho opravňuje právo interpelace a právo informace zajišťuje možnost požadovat informace o záležitostech souvisejících s výkonem jeho mandátu.

Zastupitelstvu obce náleží právo rozhodovat o záležitostech samostatné působnosti, tedy o těch věcech, o kterých není oprávněn rozhodovat nikdo jiný vyjma zastupitelstva. (Balík, 2009 str. 67-69)

Zastupitelstvo obce je povinno se pravidelně scházet, nejméně však jedenkrát za čtvrt roku. Zasedání zastupitelstva většinou svolává a taktéž mu předsedá starosta. Aby bylo zastupitelstvo kompetentní se plnomocně usnášet, je potřeba účast nadpoloviční většiny všech členů. Pokud tato podmínka není dodržena, starosta ukončí schůzi zastupitelstva a následně stanoví náhradní termín v následujících patnácti dnech. Schůze zastupitelstva musí být přístupná veřejnosti. Obecní úřad je povinen informovat o místě, čase a předpokládaném programu každého zasedání nejméně sedm dní předem. Při každé schůzi musí být pořízen zápis. Ten slouží k zaznamenání nejdůležitějších údajů a informací, například počtu přítomných členů zastupitelstva, schváleného programu zasedání, průběhu a výsledků hlasování či přijatých usnesení. Pořízený zápis musí podepsat starosta či místostarosta a příslušní ověřovatelé. Zápis musí být vyhotoven nejpozději do deseti dnů po konci zasedání. Následně musí být zápis dostupný na obecním úřadě k nahlédnutí. (Čmejrek, 2008 str. 37-38)

6.2.2 Obecní rada

Rada obce je ze své činnosti odpovědná zastupitelstvu. Jedná se o výkonný orgán obce mezi jejíž členy se řadí starosta, místostarosta, kterých může být i více a radní. Všichni zmínění členové rady jsou voleni z řad zastupitelstva. Počet radních musí být vždy lichý, a to v zákonem daném rozmezí pěti až jedenácti členů. Další podmínkou je, že počet členů rady nesmí přesáhnout počet jedné třetiny zastupitelů. Aby byla rada schopna se legitimně usnášet, je nutná účast nadpoloviční většiny všech členů rady. Pokud se v obci volí méně než patnáct členů zastupitelstva, zřizování obecní rady se jí netýká, jelikož v takových obcích připadají funkce rady starostovi, respektive obecnímu zastupitelstvu. Na rozdíl od zasedání zastupitelstva není schůze obecní rady přístupná veřejnosti, přičemž zákon neuděluje obecním radám žádnou povinnost scházet se pravidelně, a tak se může rada obce scházet pouze dle potřeby. Ze zasedání rady musí být pořízen zápis, který je třeba vyhotovit do sedmi dnů a je následně k dispozici ostatním zastupitelům. (Balík, 2009 str. 72-73) Zákon

o svobodném přístupu k informacím však uvádí, že zápisy ze zasedání obecní rady by měly být přístupné i široké veřejnosti. (Koudelka, 2007 str. 195-196)

6.2.3 Starosta

Starosta, jakož i jeho zástupce či zástupci, je volen zastupitelstvem na prvním zasedání z řad zvolených zastupitelů, a to absolutní většinou, přičemž musí být, stejně jako jeho zástupci, občanem České republiky. Starosta nepatří mezi statutární orgány, je pouze součástí obecní rady. Jedná se tedy spíše o reprezentativní roli bez výraznějších pravomocí, mezi jejíž hlavní funkce patří zastupování obce navenek. Pokud chce starosta prosadit nějaký ze svých návrhů, potřebuje k tomu souhlas rady nebo zastupitelstva. (Balík, 2009 str. 74-75)

7 Demokracie

Demokracie je jedna z forem vlády. Tento pojem by se dal zařadit do skupiny pojmů, které přestože jsou často používány, nelze je přesně a výstižně definovat. Patří sem například krása, pravda, čas, právo a mnoho dalších. V minulosti byla demokracie analyzována z různých úhlů pohledu. Je považována za nejideálnější formu vlády, v dřívějších časech však byla vnímána také jako nevhodná vláda lůzy. (Pechanec, 2011 str. 3)

Slovo demokracie by se dalo přeložit jako vláda lidu, což je odvozeno z řeckého slova *démokratiá*. Toto slovo je spojením dvou jiných řeckých slov *démos* – lid a *kratein* – vládnout. Pojem demokracie se v minulosti snažila specifikovat celá řada autorů z celého světa, ale žádný z nich nedokázal jednoznačně uspět. Přestože se dá dohledat nepřehledné množství odpovědí, žádná se nedá považovat za přesnou definici. Nejblíže tomu pravděpodobně byl v roce 1863 bývalý americký prezident Abraham Lincoln, který během svého gettysburgského projevu po klíčové bitvě války severu proti jihu popsal demokracii jako „vládu lidu, prostřednictvím lidu a pro lid“. Toto sdělení by se dalo rozložit do tří jednotlivých částí. „Vláda lidu“ představuje oprávněnost vlády opřenu o podporu lidu. „Vláda prostřednictvím lidu“ znamená, že se lid musí účastnit a participovat na procesu vládnutí. A „vláda pro lid“ představuje povinnost vlády působit se záměrem společného blaha široké veřejnosti a taktéž zabezpečení práv jednotlivců. Tento výrok se následně rozšířil do celého světa včetně méně rozvinutých zemí, a to především během 20. století. Někteří tamní vůdci si však tyto základní principy zcela záměrně vyložili podle svého vlastního úsudku. Například argentinský populist Juan Perón nebo libyjský vůdce Muammar Kaddáfí či dokonce totalitní komunistické režimy si tento Lincolnův výrok interpretovali zcela odlišně, když si jeho základní principy upravili podle své potřeby vládnutí. Podobnost s demokracií byla však téměř mizivá. Následkem bylo, že se pojem demokracie začal používat pro různé a zcela odlišné politické režimy, a tak vzniklo příkladné terminologické zmatení. V současnosti už je pojem demokracie natolik používaný a mnohovýznamový, že ho téměř nelze správně definovat. Toto tvrzení ovšem neznamená relativizaci rozdílů mezi demokratickými a nedemokratickými režimy. Díky interdisciplinárnímu výzkumu bylo možné v minulých desetiletích zkoumat rozdílnosti demokratických režimů od těch nedemokratických. Taktéž byly identifikovány další hybridní formy demokracie. Výzkum demokracie měl v minulém století velmi dynamický

vývoj, a proto skeptický pohled na jednotné chápání demokracie neznamena rezignaci na teorii demokracie. (Kopeček, a další, 2003 str. 15-18)

7.1 Zastupitelská demokracie

Zastupitelská demokracie se také nazývá nepřímá, což znamená, že občané nevykonávají moc přímo, ale prostřednictvím volených zástupců, které si zvolili ve volbách. Tito představitelé následně vykonávají úkony, které vládnutí obnáší. Musí je však vykonávat pro blaho občanů. V zastupitelské demokracii jsou důležitými subjekty parlament, politické strany, reprezentativní poslanecký mandát a všeobecné volební právo. Tato forma demokracie je využívána téměř ve všech moderních západoevropských státech. Výjimkou je Švýcarsko, které užívá specifický model polopřímé demokracie. (Kopeček, a další, 2003 str. 25)

Robert Dahl určil kritéria, která by v ideálním případě zabezpečila spravedlivé příležitosti k účasti na přímé demokracii. Bylo jich celkem pět a podmínkou bylo, že musela být dodržena všechna bez výjimky. Konkrétně jde o volební rovnost, participaci, zapojení všech dospělých osob, poučené porozumění a kontrolu nad nastolováním témat k projednávání. V dnešní době je však přijímána jako jediný správný model právě zastupitelská demokracie. Hlavním důvodem je, že v současných přelidněných státech není prakticky možné zajistit účinnou participaci. Někteří historici uvádí, že se tento problém objevil již ve starověké athénské demokracii, což také bylo důvodem jejího úpadku.

Státní moc vykonávají v nepřímé demokracii volení zástupci. Tito představitelé jsou legitimováni volbou nejvyššího suveréna – lidu. V demokracii, tedy alespoň té opravdu demokratické nelze realizovat státní moc bez oprávnění. K tomu je potřeba, aby byl příslušný občan či orgán legitimován přímo lidem nebo zprostředkovaně. Vzhledem k velikosti a složitosti současných států je patrné, že přímo volení nemohou být všichni vykonavatelé státní moci. Tento princip se označuje jako legitimizační řetězec. Tento princip lze objasnit na příkladu dřívějších prezidentských voleb v České republice. Tenkrát se volilo nepřímou formou, tedy že občané volili pouze své zástupce do parlamentu. A tito jejich reprezentanti následně volili svého kandidáta na prezidenta při prezidentských volbách. Kandidát s nejvyšším počtem hlasů se stal prezidentem a vykonával státní moc, přičemž nebyl zvolen lidem přímo. (Pechanec, 2011 str. 9-10)

7.2 Přímá demokracie

Přímá demokracie představuje formu vládnutí lidu, při které občané sami bezprostředně participují na státní moci. Přímá demokracie je mnohými autory charakterizována jako ideál, který ale není v současných společnostech dosažitelný. (Pechanec, 2011 str. 12)

Poprvé se přímá demokracie zrodila již v dobách antiky, kde byla využívána zejména v nejnávštější antické demokracii – Athénách. V pátém století př. n. l., kdy byly Athény v době své největší slávy, nasměroval místní občany slavný antický básník a zákonodárce Solón k nové cestě společensko-politického vývoje, když prosadil řadu ze svých reforem. Například zavedl lidové shromáždění – *ekklésia*, kde se občané scházeli a společnou diskusí rozhodovali o důležitých politických otázkách. (Kopeček, a další, 2003 str. 29-30)

Přímá demokracie ve své čisté formě je definována jako státní model, ve kterém lid nemá žádné zprostředkovatele při výkonu státní moci. V současném moderním světě se ale taková forma demokracie nevyskytuje a dosáhnout zcela čisté formy přímé demokracie je prakticky nemožné. Nejblíže k tomu má pravděpodobně Švýcarsko, kde se ale taktéž nevyužívá čistá forma přímé demokracie. Je tam uplatňována takzvaná polopřímá demokracie, tedy kombinace přímé a nepřímé demokracie. Z čehož vyplývá, že přímá demokracie není protikladem zastupitelské demokracie, nemusejí se vzájemně vylučovat, ale mohou se naopak doplňovat, a to v záležitostech, kde je o to požádají volení zástupci nebo to lid uzná sám za vhodné. Opakem tohoto modelu jsou státy, které při výkonu státní moci naprosto postrádají prvky přímé demokracie a kde se svrchovanost lidu spoléhá pouze na volbu svých reprezentantů. Je však nutné zdůraznit, že se stále jedná o demokratické státy, mezi které patří i některé z těch nejnávštějších, nejznámějším příkladem je Německo. (Pechanec, 2011 str. 12-14)

7.3 Petice

Slovo petice je odvozeno z latinského slova *petitio*, které znamená žádost. Historicky se jedná o nejčastější formu přímé demokracie. Již v nejstarších dobách se všemožné zájmové skupiny pomocí petice dovolávaly na své panovníky s nejrůznějšími žádostmi. Šlechta však v tehdejší době neměla žádnou povinnost na tyto žádosti, jakkoliv reagovat, natož jim vyhovět, a proto bylo čistě v kompetenci panovníka, zda prokáže velkorysost vůči svým poddaným a jejich žádosti vyhoví. Až v pozdějších dobách po zániku poddanství vznikly

zákony, které občanům garantují právo být vyslyšen státní mocí, zatímco jsou na obou stranách jasně definována práva a povinnosti.

Petiční právo je dnes již ve vyspělých státech zakotveno v ústavách. Petice se adresují státním a samosprávným orgánům, které mají povinnost petici přijmout, zabývat se jí a následně na ni v přiměřené době odpovědět. Petiční právo nelze uplatnit pouze v jediné oblasti, a tou je oblast výkonu soudní moci. Petice je oblíbenou formou přímé demokracie, jelikož nevyžaduje velkou formální náročnost. Existuje však i druh petic s větší formální náročností. Takové petice se využívají především v situacích, kde se stávají základem hmotněprávního nároku, a to z důvodu, aby byla prokázána dostatečná podpora lidu. Příkladem může být registrace některých subjektů jako jsou církve, náboženské společnosti či politické strany. (Pechanec, 2011 str. 15-16)

7.4 Referendum

Referendum neboli všelidové hlasování je v současnosti nejrozšířenější formou přímé demokracie. Občané v něm přímo hlasují o aktuálních důležitých občanských otázkách. Zpravidla mají pouze dvě možnosti volby, buď otázku potvrdí nebo ji odmítnou. Referendum může iniciovat státní orgán nebo část veřejnosti. V České republice se celostátní referendum téměř nevyužívá. Doposud proběhlo pouze jediné, konkrétně v roce 2003 o přistoupení do Evropské Unie. Na lokální úrovni je však tento institut využíván podstatně častěji. V Evropě se tento nástroj přímé demokracie využívá zcela odlišně. Na jedné straně stojí státy, které využívají referendum pravidelně, příkladem může být Švýcarsko, které uspořádalo mezi lety 1945–1995 více než tři sta celostátních referend. Mezi další takové státy patří Itálie, kde ve stejném období proběhlo na celostátní úrovni čtyřicet referend anebo Irsko, které tento nástroj využilo šestnáctkrát. Na straně druhé stojí Německo, které během těchto padesáti poválečných let neuspořádalo ani jediné referendum. (Kopeček, a další, 2003 str. 40-41)

7.4.1 Hledisko závaznosti

V předchozí kapitole byl vysvětlen obecný pojem referendum. Je však také potřeba zmínit některé z důležitých aspektů, které k tomuto termínu bezpodmínečně patří. Referendum se podle hlediska závaznosti rozlišuje na závazné, nezávazné a ratifikační. Závazné referendum se také nazývá mandatorní, při kterém mají vládní orgány povinnost se bezpodmínečně řídit výsledkem referenda. Závazné referendum tedy bezprostředně nabývá právních účinků. U

tohoto typu referenda je většinou vyžadováno splnění určité hranice volební účasti z důvodu legitimacy výsledku. Pokud tato podmínka není splněna, je referendum neplatné. Tyto podmínky neplatí u referenda nezávazného neboli konzultativního, které plní pouze poradní funkci. Orgány státní moci tedy nemají žádnou povinnost řídit se výsledkem všelidového hlasování a vyvozovat z něj jakékoliv konsekvence. Tyto příslušné orgány jsou však zpravidla těmi aktéry, kteří takový typ referenda iniciují, jelikož by to pro občany postrádalo smysl, a proto se i na výsledky těchto referend hledí jako na validní názor veřejnosti a při vykonávání státní moci se jí příslušné orgány většinou řídí. Pro občany je výhodnější možností, jak ze své iniciativy dosáhnout stejného efektu méně náročná forma petice. Obecně je nezávazné referendum vnímáno spíše jako průzkum veřejného mínění. (Pechanec, 2011 str. 17) Třetím a posledním typem referenda podle hlediska závaznosti je referendum ratifikační, kterému se také jinými slovy přezdívá lidové veto. Při tomto typu referenda si orgány státní moci nechávají dodatečně schvalovat lidem své konkrétní předchozí rozhodnutí. Příkladem může být zákon přijatý parlamentem. (Kopeček, a další, 2003 str. 40)

7.4.2 Hledisko předmětu hlasování

Z hlediska předmětu hlasování se referenda dělí na tři hlavní kategorie. Jedná se o referenda zákonodárná, ústavodárná a věcná. Nejčtetnějším důvodem konání referenda je rozhodování o přijetí či nepřijetí zákona, může se jednat o běžný i ústavní zákon. V takovém případě se lid staví do role negativního zákonodárce a ve všelidovém hlasování sám rozhoduje o schválení či neschválení předloženého zákona. V ostatních případech se jedná o referendum věcné, ve kterém je občanům předložena otázka ohledně sporných záležitostí, o které následně rozhodují. Může se jednat například o finanční náročnost budoucích projektů chystaných vládními orgány. (Pechanec, 2011 str. 18)

7.4.3 Hledisko okamžiku konání

Referendum se z hlediska doby konání dělí do dvou skupin. Hlavním aspektem je, zda přijetí zákona všelidovému hlasování předchází nebo následuje až po něm. Jestliže se referendum koná již před schvalovacím procesem, je označováno jako *ex ante*, přičemž je považováno za důležitý aspekt rozhodovacího procesu, když slouží jako silný legitimizační zdroj. Opačným případem je všelidové hlasování, které následuje až po přijetí konkrétního zákona. Tento typ referenda je nazýván *ex post* a mohou z něho vyplynout pouze dvě varianty. Buď občané přijatý zákon přijmou a potvrdí jeho platnost anebo ho svým rozhodnutím zruší.

V obou případech jsou zákonodárci nuceni k širokému konsenzu na přijímaných rozhodnutích, jelikož by se v opačném případě vystavili nebezpečí jejich zrušení prostřednictvím referenda z iniciativy lidu. (Pechanec, 2011 str. 19-20)

7.4.4 Hledisko místa konání

V předchozí kapitole bylo již podotčeno, že se referendum může konat jak na celostátní, tak místní úrovni. Pokud se nějaká diskutabilní záležitost týká celého státu a všech příslušných občanů, je využíván institut celostátního referenda. Takové referendum je však využíváno pouze sporadicky a daleko častěji jsou všelidová hlasování pořádána na lokální úrovni. Takové referendum se týká pouze částečného území státu. Zpravidla se jedná o kraj či obec. (Pechanec, 2011 str. 20-21)

7.4.5 Hledisko povinnosti konání

Referendum je z hlediska povinnosti konání kategorizováno ve dvou variantách. Prvním typem je referendum obligatorní, o které se jedná, pokud je jeho konání vyžadováno ústavou či zákonem. V takovém případě se referendum stává nepostradatelnou součástí schvalovacího procesu. Nejčastěji je využíváno při schvalování mezinárodních smluv ovlivňující suverenitu státu nebo například při změně ústavy. Druhou variantou je referendum fakultativní, u kterého není konání podmíněno ústavou či zákonem, ale je iniciováno jedním z oprávněných subjektů, tedy orgánem státní moci nebo samotným lidem, musí mu to však umožňovat právní řád. (Pechanec, 2011 str. 21-22)

7.4.6 Hledisko iniciace

Všelidové hlasování je možno rozlišovat také z hlediska iniciace, a to na aktivní a pasivní. Rozdíl spočívá v tom, který subjekt všelidové hlasování iniciuje. Pokud se jedná o občany z řad lidu, kteří jsou k tomu oprávněni, je referendum označováno jako aktivní. Pokud toto oprávnění náleží orgánům státní moci a všelidové hlasování iniciuje například vláda či parlament, jde o referendum pasivní. (Pechanec, 2011 str. 22)

7.4.7 Kdo může v referendu hlasovat

Právo účastnit se referenda se týká každé osoby, která má právo hlasovat ve volbách do zastupitelstev podle § 4, odst. 1, zákona č. 491/2001 Sb., o volbách do zastupitelstev obcí. Tyto osoby se nazývají oprávněné osoby či oprávnění voliči. Občan musí k tomuto statusu splňovat několik podmínek. Musí se jednat o občana České republiky nebo státu, jehož

občané mají oprávnění hlasovat v České republice. Dále musí být svéprávný a způsobilý k právním úkonům. Zúčastnit se referenda nemohou například osoby ve vazbě či výkonu trestu odnětí svobody. (Ministerstvo vnitra České republiky, 2023)

7.5 Důvody popularity přímé demokracie

Ve většině západních států včetně České republiky mají referenda a obecně přímá demokracie poměrně silnou podporu veřejnosti. Na toto téma byl v České republice proveden výzkum, ze kterého vyplynulo, že by při politickém rozhodování uvítaly častější využívání referend až tři čtvrtiny občanů. Není zcela jasné, zda rostoucí popularita referend pramení z rostoucí poptávky lidu po nových formách politické participace nebo spíše ze zvýšené aktivity a nabídky politických subjektů. Mezi odborníky však převažuje názor, že jde o kombinaci těchto dvou faktorů. Mezi občany je představa přímé demokracie velmi populární a toho se právě snaží využívat politické strany ke zvyšování vlastních volebních preferencí a popularity. Například tím, že ve volební kampani slibují prosazování častějšího využití forem přímé demokracie, nejčastěji pak referenda. (Mikeš, a další, 2019)

7.5.1 Poptávka ze strany občanů

Při zkoumání motivace samotné veřejnosti se objevují dvě hypotézy. Podle první je rostoucí popularita přímé demokracie spojena s úsilím občanů se více angažovat v politice. Veřejnost si je již více vědoma možnosti ovlivňovat politické strany a jejich rozhodování. Podle této hypotézy je největším důvodem rozvoje přímé demokracie stále rostoucí zájem o politiku u početnější části veřejnosti. Alternativní variantou je hypotéza odcizení, která přisuzuje zvyšující se podporu přímé demokracie klesající důvěře společnosti v demokracii zastupitelskou. Podle ní čelí západní země krizí legitimacy zastupitelské demokracie, která vyplývá ze soupeření politických subjektů. Právě občané, kteří nejsou spokojeni s fungováním svých politických zástupců často iniciují častější využívání přímé demokracie. Členy politických subjektů považují za zkorumpované, vyčítají jim jejich napojení na lobbistické skupiny a prostřednictvím přímé demokracie se snaží jejich moc omezit. Tito občané tak podporují přímou demokracii spíše z důvodu snahy o zvýšenou kontrolu politiků než z důvodu autentického zájmu o participaci na veřejném dění. Podle sociologických výzkumů jsou obě tyto hypotézy do jisté míry správné. Záleží vždy na daném státě a politickém či kulturním kontextu. Taktéž v České republice platí obě tyto hypotézy, rozšířenější je však hypotéza odcizení, podle které je podpora přímé demokracie zapříčiněna

především nedůvěrou v zastupitelskou demokracii. Ve výsledku není důležité, který postoj konkrétní občané zastávají, obě skupiny mají stejný cíl, a tím je podpora uplatňování přímé demokracie. (Mikeš, a další, 2019)

7.5.2 Nabídka politických subjektů

Politické subjekty chtějí uspokojit občany a jejich rostoucí poptávku po přímé demokracii, a tak slibují zavádění institutů přímé demokracie ve svých předvolebních kampaních. Povolební realita však bývá odlišná. Tyto předvolební sliby jsou často k vidění především v programech nových takzvaných antisystémových politických subjektů, které se snaží získat na svou stranu nespokojené voliče stávajících politických stran. Pro tyto subjekty znamená slibování přímé demokracie nástroj k sebe prezentaci a prosazování vlastních zájmů. Často občanům nabízejí i radikálnější alternativy. Nespokojená část veřejnosti vnímá přímou demokracii jako alternativní způsob vládnutí, při kterém mohou využít přímé hlasování k obcházení institucí zastupitelské demokracie. Pro tuto část společnosti je lepší mít při volbách možnost navázat ke kandidátům určitý vztah, a proto přímou volbu preferují i při volbě starosty či prezidenta. Referendum se proto stalo jedním z mnoha nástrojů politické scény při prezentování předvolebních programů. Tento jev začal být v České republice častější se vzestupem takzvaných populistických hnutí. Předvolební sliby a jejich realizace jsou však dvě naprosto rozdílné věci. To, že zavádění forem přímé demokracie politické subjekty v předvolební kampani slibují, v žádném případě neznamena, že to následně také uskuteční. (Mikeš, a další, 2019)

7.5.3 Vliv přímé demokracie na politické subjekty

Prvky přímé demokracie jsou v České republice zaváděny stále častěji, a to vytváří vliv na politické subjekty. Společně se zaváděním institutů přímé demokracie přichází i proměna veřejné politiky. Rozvoj přímé demokracie však nemusí nutně znamenat oslabení pozice a vlivu politických subjektů. I když se při referendech občané často diferencují od názorů politických stran, které tradičně volí ve volbách, platí tento jev většinou pouze pro jedno konkrétní hlasování a nemívá dlouhodobější charakter. Zavádění institutů přímého hlasování neznamena, že se tak děje navzdory politickým subjektům nebo mimo jejich kontrolu a nezaujímají ani roli pasivních aktérů. Pro politické strany to nutně nemusí představovat nebezpečí ztráty moci. Právě politické subjekty totiž rozhodují o vyhlášení referend a často se tak děje na základě jejich iniciativy. Dochází i k případům, kdy politické subjekty

instituty přímé demokracie dokonce strategicky využívají. Například s cílem zvýšení svých volebních preferencí. (Mikeš, a další, 2019)

8 Zákon o místním referendu

Institut místního referenda je v České republice chápán jako projev práva občanů, při kterém participují na výkonu samosprávy. Toto právo upravuje zákon č.22/2004 Sb., o místním referendu. Konkrétně je obsažen v sedmé hlavě Ústavy a také v článku 21 odstavci 1 Listiny základních práv a svobod vycházející z Mezinárodního paktu o občanských a politických právech. Dále je referendum na lokální úrovni upraveno zákonem č. 128/2000 Sb., o obcích a zákonem č. 131/2000 Sb., o hlavním městě Praze.

Poprvé bylo místní referendum zakotveno v právním řádu v zákoně č. 294/1990 Sb., který doplnil zákon č. 100/1960 Sb., Ústavu Československé socialistické republiky. Existoval sice i zákon, který s místním referendem počítal, ale neobsahoval potřebnou úpravu zvláštního zákona. Jednalo se o zákon č. 367/1990 Sb. Dodatečná úprava přišla se zákonem č. 298/1992 Sb., o volbách do zastupitelstev v obcích a místním referendu. S nově utvářenými samosprávnými celky a vnikajícími zákony o obcích a hlavním městě Praze přišla reakce v podobě již zmíněného zákona 22/2004 Sb., o místním referendu, který platí dodnes. Zcela přitom opomíjí jakékoliv zakotvení referend konaných na krajské úrovni. Důvodem je vypuštění ustanovení § 12 odstavce 2 písmena g) ze zákona č. 129/2000 Sb., o krajích, které mělo občanům právo účastnit se krajských referend zaručit. V roce 2004 tedy vstoupil v platnost zákon o místním referendu, přičemž krajská referenda konána být nemohla, jelikož to neumožňoval právní řád České republiky. (Pechanec, 2011 str. 61-66) Zákon o krajském referendu vstoupil v platnost až o několik let později. Konkrétně se jednalo o zákon č. 118/2010 Sb., o krajském referendu a o změně některých zákonů.

Zákon o místním referendu jasně definuje potřebné podmínky k tomu, aby mohlo být referendum konáno. Musí se týkat pouze záležitostí, které patří do samostatné působnosti obce, města či hlavního města Prahy. V místním referendu nelze rozhodovat o konkrétních otázkách, které tento zákon zakazuje. Jedná se konkrétně o tyto případy:

- místní poplatky, rozpočet obce nebo města
- zřízení či zrušení orgánů obce nebo města a jejich vnitřní uspořádání
- volba či odvolání starosty obce nebo primátora statutárního města
- volba či odvolání dalších členů rady a zastupitelstva obce nebo města
- otázka, která je v rozporu s právními předpisy
- otázka, o které se rozhoduje ve zvláštním řízení

- otázka o uzavírání veřejnoprávních smluv k výkonu přenesené působnosti
- otázka ohledně schválení, zrušení nebo změně obecně závazné vyhlášky
(Ministerstvo vnitra České republiky, 2023)

Všelidové hlasování na lokální úrovni může iniciovat zastupitelstvo obce. Stačí mu k tomu souhlas prosté většiny hlasů všech členů obecního zastupitelstva. Stejně tak mohou místní referendum iniciovat samotní občané. K tomu je potřeba zřídit přípravný výbor, který musí mít za členy minimálně tři oprávněné osoby a zvoleného zmocněnce, který za výbor jedná. Přípravný výbor následně zpracuje návrh místního referenda, který musí svým podpisem podpořit požadované procento občanů. Pokud se tak stane, může přípravný výbor podat návrh obecnímu úřadu. (Pechanec, 2011 str. 61-66) Zákon o místním referendu upravuje konkrétní požadovaná procenta podpisů potřebné k iniciaci místního referenda, která jsou uvedena v následující tabulce.

Tabulka 2 Počet podpisů pro konání referenda při iniciaci občanů

Počet obyvatel obce	Stanovené procento podpisů
<3000 obyvatel	30 %
<20 000 obyvatel	20 %
<200 000 obyvatel	10 %
>200 000 obyvatel	6 %

Zdroj: (Zákon č. 22/2004 Sb., o místním referendu, § 8 odst. 2)

V návrhu místního referenda musí být obsaženy některé podstatné náležitosti. Mezi ně patří označení území, odůvodnění návrhu, znění otázky či otázek, odhad vynaložených nákladů na konání referenda a způsob jejich úhrady z rozpočtu obce. Součástí návrhu dále musí být přílohy s podpisovými archy, které obsahují údaje o občanech podporující konání referenda. Do těchto podpisových archů občané zapisují své jméno, příjmení, datum narození, adresu trvalého bydliště a samozřejmě vlastnoruční podpis. Návrh místního referenda musí být obecním úřadem posouzen v patnáctidenní lhůtě. Pokud návrh není kompletní nebo se objeví nějaké nesrovnalosti, obecní úřad vyzve zmocněnce přípravného výboru k jejich odstranění. Pokud je návrh v pořádku, rada obce jej dává k projednání obecnímu zastupitelstvu, které následně o návrhu místního referenda rozhoduje. Zastupitelstvo může předložený návrh zamítnout v případě, že se neslučuje s otázkami, o kterých se prostřednictvím referenda může rozhodovat. Pokud se však s těmito otázkami slučuje, je zastupitelstvo povinno o

návrhu rozhodnout kladně. Následně musí referendum veřejně vyhlásit a zároveň určit den konání, přičemž musí být dodržena podmínka realizace referenda nejpozději do devadesáti dnů od jeho vyhlášení. Otázka, která je v referendu občanům předkládána musí být jasná a srozumitelná a musí být položena tak, aby na ni bylo možné odpovědět ANO či NE.

Při konání místního referenda je použit model tajného hlasování, přičemž hlasovací právo je všeobecné, rovné a přímé. V minulosti byl zákon o místním referendu kritizován z důvodu příliš vysokého požadovaného procenta účasti pro uznání platnosti referenda, které bylo stanoveno na hranici 50 %. V reakci na tuto kritiku byl zákon o místním referendu novelizován, a to zákonem č. 169/2008 Sb., který stanovené kvorum účasti snížil na 35 %. To by v praxi znamenalo, že k platnosti rozhodnutí by stačilo 17,5 % hlasů všech oprávněných osob. Z tohoto důvodu zmíněná novela zákona o místním referendu obsahuje také ustanovení, že je místní referendum platné pouze tehdy, pokud svůj souhlas odevzdala nadpoloviční většina zúčastněných občanů a zároveň tento počet dosahuje úrovně alespoň 25 % všech oprávněných občanů.

Zákon o místním referendu však stále není jednoznačný a postrádá jasný ústavní rámec, což je největším problémem lokálních referend v České republice. Hlavním problémem je však nejednoznačné vymezení a formulace otázek pro všelidové hlasování. (Pechanec, 2011 str. 66-76)

V České republice bylo mezi roky 2006 až 2022 ministerstvu vnitra řádně nahlášeno celkem 349 místních referend, z toho však bylo 91 neplatných. Nejčastějším důvodem k neplatnosti místního referenda byla nedostatečná účast oprávněných osob. Místní referenda jsou využívána především v malých obcích, kde je snadnější mobilizovat občany při iniciaci referenda a následně i při účasti. Zároveň je snazší občany informovat o dané problematice a seznámit je se skutečnými důsledky jejich volby. Občané se v těchto menších obcích také cítí více zodpovědní za osud své obce a zároveň mají silnější pocit, že mohou výsledek referenda ovlivnit, než je tomu ve velkých a středních městech. Průměrný počet obyvatel u obcí, ve kterých se konalo místní referendum je 6.312 obyvatel. Tento průměr však podstatně zvyšuje několik krajských či okresních měst, ve kterých se místní referendum taktéž konalo. Zdaleka nejvíce místních referend se konalo ve vesnicích, které obývá pouze pár set obyvatel. Ve vesnicích většinou není problém, aby se všelidového hlasování zúčastnil dostatek obyvatel, a tak referendum bývá většinou platné. Tento problém však často nastává ve velkých a středních městech, kde se občané o veřejné dění zajímají obecně méně, částečně

proto, že nemají takovou šanci svým hlasem výsledek ovlivnit. Referenda byla neplatná v celé řadě krajských či okresních měst mezi něž patřily například Liberec, Olomouc, Ústí nad Labem, Brno, Ostrava, Karlovy Vary nebo Česká Lípa. Podobný příklad nastal i v městských částech v Praze, konkrétně na Praze 3, Praze 7 a Praze 8. Jsou však i větší města, kde se povedlo přilákat k referendu alespoň požadovaných 35 % oprávněných osob. Jednalo se například o Písek, Plzeň, Jablonec nad Nisou nebo Zlín. Na rok 2023 je zatím vyhlášeno dvanáct místních referend a s rostoucí popularitou podobných forem přímé demokracie je velmi pravděpodobné, že v průběhu roku ještě nějaká všelidová hlasování budou vyhlášena. (Ministerstvo vnitra České republiky, 2023)

9 Historický kontext těžby uhlí a obcí Horní Jiřetín a Litvínov

9.1 Historie Horního Jiřetína

Město Horní Jiřetín se nalézá v Krušných horách, konkrétně na úpatí jejich centrální části. Zde se rozpíná v oblasti od rovinaté Mostecké pánve až po Mariánské údolí. První oficiální zaznamenaná zmínka o Horním Jiřetíně byla nalezena v listině, která v roce 1263 upravovala poddanské povinnosti jako je výběr daní nebo zřízení obecní pastviny. Tehdy se jednalo o Ves jejímž vlastníkem byl Protiva, příslušník rodu pánů z Rýzmburku. Jen o 10 let je mladší listina Přemysla Otakara II., která ustanovuje pravomoci města Mostu ve vztahu k jiným obcím, mezi které patřil i Jiřetín. Na základě této listiny byl Jiřetín plně závislý na správě města Mostu. Například bylo ustanoveno, že občané mohou obchodovat výrobky či obilí pouze na trhu v Mostě a svévolný prodej byl zakázán. V těchto dobách se obyvatelé Jiřetína živili především zemědělstvím, rybolovem v Komořanském jezeře nebo také těžbou rudy. V průběhu historie ves několikrát změnila svůj název. Postupně od Jorrenthal přes Jurncetin, Jurntyn až po Gyrzietina, později Obergeorgenthal.

Jiřetín byl v roce 1421 rozdělen podél potoka na dvě části – Horní Jiřetín a Dolní Jiřetín. Stalo se tak po husitsko-míšenské bitvě, při které bylo široké okolí Jiřetína zplundrováno. Během 17. století pak byla oblast Jiřetína a okolí tvrdě zasažena hned dvěma událostmi, které měly za následek velké ztráty na lidských životech i majetku. V první polovině století tuto oblast zasáhla třicetiletá válka a následně v roce 1680 taktéž velká morová epidemie.

Největším rozvojem prošel Horní Jiřetín ke konci 19. století. V tomto období se totiž celá oblast Mostecka dostala do takzvané hnědouhelné horečky. Již v roce 1870 byly v okolí města Mostu otevřené první hnědouhelné doly, což sebou neslo příliv velkého množství nových obyvatel hledajících uplatnění v nově se rozvíjejícím oboru hornictví. Jednalo se především o Čechy z vnitrozemí a oblasti kolem Příbrami. Postupem času se hnědouhelné doly značně rozšiřovaly a počet obyvatel rostl. Zaměstnání v hnědouhelných dolech přivedlo spoustu nových obyvatel i do Horního Jiřetína, což vedlo k celkovému oživení společenského života v obci. V roce 1914 císař rakouský a král český, František Josef I. povýšil Horní Jiřetín na město a udělil mu privilegium užívat městského znaku.

Po konci 1. světové války v roce 1918 se město Horní Jiřetín stalo součástí nově vzniklého Československa. V roce 1938 po podepsání Mnichovské dohody bylo město jako součást Sudet připojeno ke Třetí říši, aby po skončení 2. světové války bylo opět připojeno k Československu. V tomto období byli německy mluvící obyvatelé vyhnáni a místo nich do Horního Jiřetína přichází noví obyvatelé, převážně z českého vnitrozemí či ze Slovenska. Zároveň však začala novodobá historie Horního Jiřetína, která znamenala především devastaci přírody a zánik desítek obcí pod Krušnými horami, přičemž se velkolom ČSA stále více přibližoval k oblasti Horního Jiřetína a Černic. (Moudrý, 2015)

Obrázek 1 Oficiální znak a prapor obce Horní Jiřetín

Zdroj: (ZŠ Meziboří, 2006)

(vlajky.org, 2017)

9.2 Historie Litvínova

Město Litvínov se nachází přibližně pět kilometrů východně od Horního Jiřetína na úpatí jihovýchodních svahů Loučenského pohoří v Krušných Horách. Nejstarší dochovanou písemnou zmínku o obci Litvínov lze najít v papežském daňovém rejstříku zvaném *Registra decimarum papalium* z roku 1352. Jedná se o dokument, ve kterém byla zaznamenávána všechna duchovní obročí, která odvádějí desátý díl českému králi se svolením papeže. Tyto desátky byly od obce poprvé vybírány v roce 1326 králem Janem Lucemburským. Několik dalších záznamů je dochováno z následujících let, což potvrzuje, že v tomto období obec již minimálně několik desetiletí existovala. Historici však tvrdí, že obec vznikla mnohem dříve. Název obce pochází nejspíše právě z tohoto období a je odvozený od jména tehdejšího lokátora Litvína. Po následující tři století se v Litvínově často měnili majitelé obce. Až v roce 1642 uzavřením sňatku mezi ovdovělou Polyxenou Marií Lobkovicovnou a taktéž ovdovělým říšským hrabětem Maxmiliánem z Valdštejna přešel Litvínov do vlastnictví pánů z rodu Valdštejnů, které trvalo po téměř tři sta let.

Na začátku jejich panování jim situaci v obci značně komplikoval závěr třicetileté války, která během svého trvání Litvínov značně poškodila. Až do této doby se podle záznamů z let 1652 až 1684 jednalo o malou poddanskou ves, mezi jejíž obyvatele patřilo zhruba dvacet tři rodin. Jednalo se především o sedláky, chalupníky a nádeníky s jejich rodinami. Následně se však rod Valdštejnů zasloužil o velký a poměrně rychlý rozvoj obce a s tím i o prudký nárůst obyvatel. O pravděpodobně největší událost tohoto období se zasloužil Jan Josef hrabě z Valdštejna, který v Litvínově v roce 1715 s podporou císaře Karla VI. založil historicky první textilní manufakturu ve střední Evropě. Na základě této události povýšil Karel VI. Litvínov na městečko a udělil mu právo pořádat každoroční výroční trhy, ty se konaly v den patrona obce sv. Michaela. Manufaktuře se v prvních letech fungování velice dařilo a v rakouské monarchii byla považována za mimořádnou, proto se o šest let později právo rozšířilo na konání trhů dokonce dvakrát ročně. Vyrábělo se tu především kvalitní sukno a vzhledem k evropskému významu manufaktury zde našli uplatnění i obyvatelé z Nizozemí či Anglie. Vyrobené zboží se prodávalo v originálním obchodě v Horním Litvínově a taktéž bylo expedováno do Prahy, Vídně, Lince, Štýrského Hradce, Terstu, Lublaně, Norimberku a dalších měst. Ekonomická situace obce se stále zlepšovala, čemuž pomohla i stavba dalších hospodářských objektů. Jednalo se například o pivovar, panský dvůr nebo ovčín. Statut města Litvínov obdržel až v roce 1852 po zrušení poddanství v Rakouském císařství.

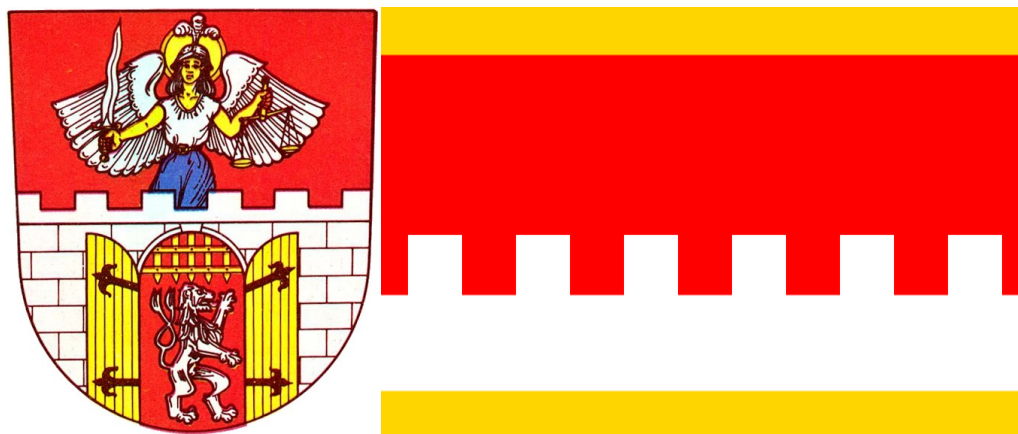
V první polovině 19. století přišel postupný úpadek punčochářského řemesla a s tím i úpadek litvínovské manufakturní výroby. Do popředí výrobních procesů se dostala strojně průmyslová výroba, což postupně vedlo až k uzavření manufaktury v roce 1868. Mezitím se Litvínov stal městem výroby hraček. Podnik zde založil ve dvacátých letech 19. století C. G. Krausse ze saského Heidelbergu. Rozkvět tohoto podnikání v následujících letech vedl až ke stavbě nového hračkářského centra v roce 1841. O litvínovské hračky byl zájem po celé tehdejší rakousko-uherské monarchii, ale taktéž v Anglii, Německu a USA. Z důvodu tohoto mezinárodního věhlasu si Litvínov vydobyl přídomek hračkářské město.

Následně se Litvínov a okolní obce proměnily v region, který je rozsáhle zatěžován hnědouhelnou těžbou. První těžba byla zahájena již v roce 1811. Tenkrát se ještě nejednalo o průmyslovou těžbu, těžilo se prostřednictvím ručních šachet, které však dosáhly do maximální hloubky necelých třiceti metrů. Novodobý způsob těžby uhlí následně začal až v 80. letech 19. století. Následně byl Litvínov obklopen řadou hlubinných i povrchových dolů. Na jižní straně města se začala měnit původní krajina a začaly se objevovat poklesy

půdy s rozsedlinami a trhlinami. Netrvalo dlouho a město bylo oklopeno povrchovými doly ze tří stran.

Po mnichovské dohodě v roce 1938 potkal Litvínov stejný osud jako nedaleký Horní Jiřetín, tedy připojení města k sousedním říšským správním celkům jako součást Sudet. Toto správní uspořádání vydrželo taktéž pouze do konce druhé světové války v roce 1945, aby se následně mohlo vrátit k původnímu stavu z roku 1938. Následovalo vyhnání německy mluvících občanů z celého podkrušnohorského regionu, aby se na jejich místo v následujících letech přistěhovalo velké množství českých obyvatel. Jen v Litvínově se během pěti let zvýšil počet obyvatel na téměř dvojnásobnou hodnotu. S tím samozřejmě přišlo další výrazné rozšiřování města a stavba panelových, věžových a kolektivních domů, a to až do 80. let 20. století. (Švejda, 2003)

Obrázek 2 Oficiální znak a prapor obce Litvínov

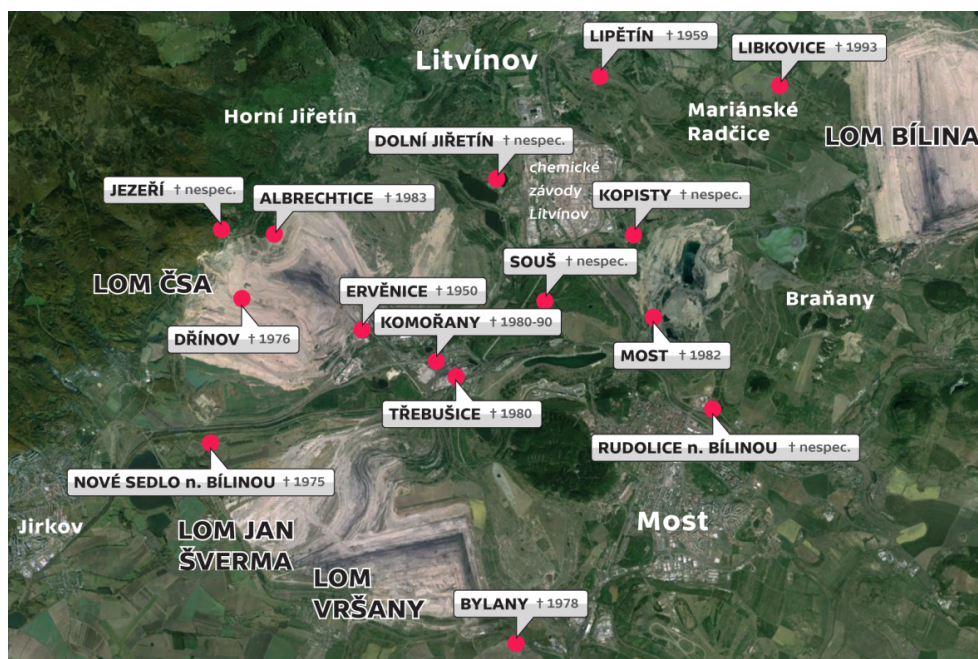
Zdroj: (Litvínov - historie a současnost, 2018) / (vlajky.org, 2017)

9.3 Historie těžby a lomu ČSA

Města Litvínov a Horní Jiřetín leží na území Severočeské hnědouhelné pánve. Tato oblast patří mezi největší naleziště hnědého uhlí v České republice. Místní uhelný velkolom se nazývá Lom Československé armády Ervěnice. Tento velkolom svým rozmachem zasáhl také do katastru řady okolních obcí. Konkrétně se jedná o obce Ervěnice, Komořany, Kunratice, Jezeří, Albrechtice, Kyjice, Dřínov a Vysoká pec. Na lomu ČSA působí těžařská akciová společnost Severní energetická a.s., dříve Litvínovská uhelná a.s. a ještě předtím Mostecká uhelná a.s. Tato společnost vznikla v roce 1993 sloučením těžebních provozů Doly Ležáky, Doly a úpravny Komořany a Doly Vítězného února Záluží. (Dvořák, 2012 str. 38)

V této oblasti se hnědé uhlí těží ve větším měřítku již od roku 1901. Místní hnědouhelný lom v průběhu let dvakrát změnil název. Původní název Hedvika byl v roce 1947 nahrazen názvem důl President Roosevelt. Další změna přišla v roce 1958, kdy byl zaveden současný název Lom Československé armády Ervěnice. Tento velkolom byl jedním z největších zásobovacích zdrojů velkých československých elektráren. V roce 1926 sílil hlad po elektrické energii a zajištění energetické bezpečnosti státu. Právě z tohoto důvodu nechal stát v roce 1926 postavit novou elektrárnu v Ervěnicích. V té době se dokonce jednalo o největší elektrárnu na území ČSR. Statistiky uvádějí, že v období mezi roky 1901 až 2006 bylo v oblasti Lomu ČSA vytěženo celkem 320 milionů tun velmi kvalitního hnědého uhlí. Zároveň k tomu bylo potřeba odbagrovat více než jednu miliardu metrů krychlových skrývky. Největším rozšířením prošel tento velkolom, stejně jako další okolní velkolomy, v období vlády komunistického režimu. Během tohoto období zanikly desítky obcí po celé Severočeské hnědouhelné pánvi, aby uvolnily prostor pro rozšiřující se uhelné doly. (Štýs, 2013 str. 52)

Obrázek 3 Zaniklé obce v důsledku těžby uhlí

Zdroj: (Česká televize, 2007)

9.4 Limity těžby

S pádem komunistického režimu sílila odvaha občanů ohrožených obcí hlasitě vystupovat a bojovat za své domovy. Vláda na tyto ohlasy reagovala vydáním usnesení č. 444/91 Sb., které za účelem ochrany Horního Jiřetína a Černic vyhlášovalo územně ekologické limity.

Kompletní usnesení vlády, kterým byly limity vyhlášeny (usnesení číslo 444 z roku 1991):

„Vláda

I. schvaluje

1. návrh závazných linií omezení těžby a výsypek dle grafických příloh č. 1 – 6, uvedených v příloze tohoto usnesení,

2. návrh mezních hodnot znečišťování ovzduší dle tabulky č. 1 a 2 uvedených v příloze tohoto usnesení;

II. ukládá

*1. ministru pro hospodářskou politiku a rozvoj, ministru životního prostředí, předsedovi Českého báňského úřadu, přednostům okresních úřadů Chomutov, Most, Teplice, Ústí nad Labem, Louny a Litoměřice respektovat závazné linie omezení těžby a výsypek ve správních řízeních a rozhodnutích o funkčním využití území, o umístění staveb a zařízení, které nesouvisí s dobýváním a o povolení hornické činnosti, výsypek, složišť popílku a rekultivací; za závaznými liniemi odpovídajícím způsobem upravit vyhlášené dobývací prostory a **provést odpis zásob,***

2. ministru pro hospodářskou politiku a rozvoj

a) vycházet z omezení dle bodu I. při koncipování státní energetické politiky České republiky do roku 2005,

b) rozhodnout do 31. prosince 1992 o těžbě v hořanském koridoru lomem Vršany. “

Zdroj: (Usnesení vlády ČR č. 444/1991 Sb.)

Po vydání tohoto usnesení již československá veřejnost předpokládala, že se tempo těžby hnědého uhlí na území republiky značně zmírní a časem skončí úplně. Například na Lomu ČSA měla těžba skončit kolem roku 2020. Byly dokonce vytvářeny dlouhodobé rekultivační strategie, které obsahovaly především tvorbu nových lesů a lesoparků, jelikož oblast podkrušnohorské pánve disponuje velmi vhodným klimatem. Lom ČSA se navíc nenachází v bezprostřední blízkosti obydlených oblastí. Celý proces rekultivací popsala zaměstnankyně oboru životního prostředí na litvínovském městském úřadě. „*Těžební*

společnosti kontroluje Báňský úřad. Když je odtěženo, tak přicházejí na řadu rekultivace. Nejprve se udělají terénní úpravy a pak záleží jaká rekultivace tam je naplánovaná, jestli lesní, zemědělská, vodní nebo může být i ostatní zeleň. Podle toho se navezou zpět ornice, které byly před těžbou skryty a deponovány. Pak už se tam například sází sazeničky stromů, rekultivace se o ně starají několik let, dokud nevyrostou anebo se z toho udělá pole. To se třeba pronajme zemědělcům a oni se o pole starají a pěstují si tam. Když už rekultivace proběhla do stavu k ukončení podle plánu rekultivace, tak se ukončí na základě místního šetření. Následně tam jezdíme my z odboru životního prostředí na kontrolní dny dvakrát ročně.“ (Rozhovor č. 4)

Dlouhodobá rekultivační strategie také obsahovala vznik nového Lomového jezera ČSA na stejném místě, kde bylo dříve původní Komořanské jezero. Tato kombinace atraktivního okolí Krušných hor, Českého středohoří a vhodného klimatu dává dohromady společně s čistými jezery a vysokou lesnatostí velký potenciál pro vyhledávanou rekreační destinaci. (Štýs, 2013 str. 52-53)

Platnost onoho usnesení vlády byla deklarována minimálně do roku 2005. Situaci však změnilo jiné usnesení vlády č. 211 z 10. března roku 2004, ve kterém byla ministerstvem průmyslu a obchodu vydána nová Energetická koncepce státu. Jedním z hlavních cílů této koncepce bylo docílení toho, aby Česká republika nemusela kupovat energii v zahraničí a dosáhla tak maximální nezávislosti na cizích energetických zdrojích. Vláda se tedy rozhodla soustředit především na vytěžitelné zásoby na území České republiky. *„Po privatizaci Mostecké uhelné společnosti začalo být čím dál tím více zřejmé, že soukromí těžaři budou chtít těžbu rozšířit a že obyvatelé těchto obcí zdaleka nemají vyhráno. Od roku 2003 tehdejší vláda velmi vážně uvažovala nad tím, že zruší územní ekologické limity, které byly stanoveny v roce 1991 a že v rámci přípravy nové státní energetické koncepce bude počítat s tímto uhlím. V té době se začaly podnikat všechny možné kroky na záchranu Horního Jiřetína. Jedním z kroků bylo právě referendum.“* (Rozhovor č. 1)

Optimalizace využití domácích energetických zdrojů

Cíl s velmi vysokou prioritou, směřující k dosažení maximální nezávislosti České republiky na cizích energetických zdrojích. Stát bude preferovat optimální využití všech vytěžitelných zásob hnědého i černého uhlí a dalších paliv, která se nacházejí na jeho území, při dodržování hledisek ochrany přírody a životní prostředí. Plnění tohoto cíle rovněž přispěje k řešení ekonomických a sociálních problémů státu. (Usnesení vlády ČR č. 211/2004 Sb.)

Tohoto usnesení chtěli pochopitelně co nejvíce využít těžařské společnosti. Například Mostecká uhelná společnost měla v úmyslu co nejdříve začít vyjednávat s obyvateli ohrožených obcí a jejich samosprávami o prolomení územně ekologických limitů a rozšíření Lomu ČSA. To by mělo za následek zánik Horního Jiřetína a Černic, přičemž by toto rozšíření nepochybně poznamenalo i řadu dalších okolních obcí.

Obrázek 4 Uhelné velkorypadlo v lomu ČSA

Zdroj: (Deník.cz, 2018)

10 Referendum v obcích Horní Jiřetín a Litvínov

10.1 Vyhlášení referenda

Na plány Mostecké uhelné společnosti nereagovali místní občané ani obecní samosprávy vůbec dobře. Stejný postoj k prolomení územních limitů zaujímaly taktéž místní spolky a občanská sdružení. *„Referendum bylo logickým vyústěním situace, která začala v první polovině devadesátých let, kdy přetrvávala určitá euforie z listopadu 1989 a byl relativně klid, protože málo kdo v té době ještě přepokládal, že by se ve velkém bourali města a vesnice, tak jak tomu bylo nějakých čtyřicet let za minulého režimu.“* (Rozhovor č. 1)

Největším důvodem pro konání referenda bylo kromě získání oficiálního poměru podporovatelů a odpůrců těžby také poskytnutí mandátu obecním samosprávám k tomu, aby mohly zastupovat a hájit veřejný zájem svých občanů proti prolomení územních ekologických limitů před vládou, a především uhelnými společnostmi, a to všemožnými dostupnými prostředky. Právě s tímto cílem se začaly místní spolky zejména v Horním Jiřetíně zajímat o vyvolání a realizaci místního referenda. Samosprávy měst je v tomto úsilí pochopitelně plně podporovaly. *„Myšlenku referenda jsme měli i my jako samosprávy, ale je možné, že bychom nedokázali dobře a účinně zformulovat otázky a zorganizovat referendum. Takže hlavní roli při iniciativě referenda měli nevládní organizace. Zejména pak ekologické hnutí Duha, které formulovalo otázky po poradě s právníky, a od nich vzešly nejučinnější podněty pro uskutečnění referenda. Samozřejmě významně se na referendu podílela i obec, zastupitelstvo tehdy jednomyslně schválilo vyhlášení referenda a spolupracovalo s ekologickými hnutími.“* (Rozhovor č. 1)

I v Litvínově se objevily spolky, které se zasazovali o to, aby i litvínovští občané měli možnost k tématu rozšiřující se těžby projevit svůj názor. Konkrétně se jednalo o občanské sdružení Kořeny, které při této činnosti spolupracovalo s enviromentální organizací Greenpeace ČR. I když městu Litvínov nehrozilo bezprostřední nebezpečí zániku, občanů se tato otázka taktéž velice dotýkala. V případě prolomení limitů a pokračujícího rozšiřování Lomu ČSA by se hranice důlní propasti posunula až do bezprostřední blízkosti města. Nejbližší domy by se od ní nacházely pouze ve vzdálenosti pěti set metrů. *„Referendum byla tehdy jediná možnost, jak získat závazné stanovisko občanů. V té době byl vyvíjený na zastupitele Litvínova velký tlak i ze strany těžařské lobby.“* (Rozhovor č. 3)

V nadcházejícím období mezi vyhlášením a konáním referenda tak na obou stranách začala usilovná přesvědčovací kampaň.

10.2 Pohled a aktivity uhelné společnosti

Hlavním argumentem těžařských uhelných společností bylo jejich tvrzení, že na základě právních analýz přesahuje usnesení vlády č. 211 starší vládní usnesení č. 444. Podle novějšího usnesení jsou totiž povinni zabezpečit těžitelnost ložiska v platném dobývacím prostoru, který je vytyčen právě pod oblastí Horního Jiřetína a Černic. (Česká televize, 2007) V tomto období také těžařské společnosti začaly pořádat v těchto obcích rozsáhlé přesvědčovací kampaně. *„Například naplnila několik autobusů a odvezla naše občany do Německa, kde jim prezentovala novou vesnici, která vznikla jako náhrada za vesnici, která padla za oběť uhlí. Tím se snažila občany přesvědčit, že změna je skvělá, že můžou bydlet v nových domech a vybavené vesnici.“* (Rozhovor č. 1)

Zástupci Mostecké uhelné společnosti se pokoušeli přesvědčovat místní obyvatelé i při osobních jednáních. Podle současného starosty a tehdejšího místostarosty Horního Jiřetína Vladimíra Buřta nebylo ani výjimkou, že za některými občany docházeli i vícekrát za den a vyvíjeli na ně tak neustálý nátlak. Při těchto činnostech se zástupci uhelných společností orientovali zejména na starší občany. Pokoušeli se s nimi vyjednat odkup jejich nemovitostí a zároveň je důrazně upozorňovali na možnost vyvlastnění jejich sídel, které by proti nim mohlo být použito v rámci horního zákona. (Česká televize, 2007) *„Ve dvou vlnách přijížděli zástupci uhelné společnosti a chodili po domech nabízet občanům nějakou variantu odkupu nebo náhradu bydlení a tak dále.“* (Rozhovor č. 1) To potvrdil i obyvatel Horního Jiřetína. *„Byl jsem vyzván dopisem, zda jsem ochoten prodat dům za dvojnásobek odhadu.“* (Rozhovor č. 5) *„Nutno dodat, že bylo poměrně dost lidí, kteří i když byli odpůrci těžby, tak byli ochotni se bavit a v případě správné nabídky na ni přistoupit.“* (Rozhovor č. 2) *„Tyto nabídky byly načasovány před komunální volby, a to souvisí s další aktivitou, kdy uhelná společnost podporovala občany, kteří byli pro likvidaci obce a podpořili vznik politického uskupení, které mělo za cíl proniknout do zastupitelstva a třeba i vyhrát volby a takovým způsobem urychlit jednání o likvidaci Horního Jiřetína. Toto uskupení se jmenovalo DIALOG a do zastupitelstva se dostalo, ne však v takovém počtu, aby ohrozilo fungování zbytku zastupitelstva.“* (Rozhovor č. 1)

10.3 Pohled Krajské hospodářské komory

Hospodářská komora v Ústeckém kraji k otázce územních limitů těžby zaujala jednoznačný postoj, když se vyslovila pro jejich prolomení. Takový postoj zaujala zejména vzhledem k vysoké ekonomické výnosnosti pro celý Ústecký kraj. *„Pro těžbu samozřejmě hovořilo, že se podle studií MPO pod Horním Jiřetínem nachází velmi kvalitní uhlí s kvalitní výhřevností, což hrálo velkou roli. Predikce hodnoty uhlí byla až přes 800 miliard korun.“* (Rozhovor č. 2) Prolomení ekologických limitů by tak zcela jistě výrazně přispělo ke zlepšení ekonomické situace v kraji, ale taktéž státního rozpočtu. Hlavním argumentem zástupců Krajské hospodářské komory bylo, že zachování limitů a zastavení těžby by ve výsledku v dlouhodobém horizontu znamenalo navýšení ceny tepla až pro třetinu domácností v České republice. Dalším argumentem byl výrazný pokles pracovních míst pro obyvatele Ústeckého kraje, který dlouhodobě patří mezi kraje s nejvyšší nezaměstnaností. To samozřejmě zahrnuje i finanční ztráty na sociálních dávkách, daních a odvodech. (Má smysl prolomení územních ekologických limitů těžby uhlí v severních Čechách?, 2014)

10.4 Pohled a aktivity odpůrců těžby

Většina místní samosprávy stejně jako občanská sdružení a místní spolky prosazovali zachování ekologických limitů, aby tak bojovali za záchranu svých domovů. *„Proti prolomení územních limitů hovořil fakt, že již žijeme v jiném století, kdy bourání nemovitostí již není tak obvyklé jako dříve, kdy komunistický režim rozhodl a bylo to tak. Samozřejmě ten názorový konflikt tam byl. Byli zde občané, kteří zvažovali prodej nemovitosti a odchod do jiné obce. Někteří byli zase tak vyhranění, že chtěli bránit těžbě vlastním tělem, takže nebylo to tenkrát úplně jednoduché období.“* (Rozhovor č. 2)

Hlavním argumentem odpůrců těžby byla zejména ochrana životního prostředí a zachování jejich obcí. Přitom také upozorňovali na některé problémy. *„V ekonomice to byly fakta o tom, kdo na těžbě vydělává. Kdy stát nese 90 % všech externích nákladů. Oproti tomu zisk jde z 90 % vlastníkovu lomu. Argumentem bylo také pochybné nabytí společnosti panem Tykačem. V ekologii je to jednoznačné, stejně jako v dopadech na zdraví obyvatel. Ty se neustále snaží někdo bagatelizovat, což je velmi neuctivé k obyvatelům severních Čech. Spory byly také v energetice, kdy zástupci těžby tvrdili, že se bez uhlí neobejdeme a dojde k black-outu. Tam je potřeba si to dát do souvislosti s výstavbou Temelína, kdy se na jihu Čech říkalo “buďte solidární, neprotestujte ať můžeme na severu vypnout uhelné elektrárny.“* K

tomu, ale nikdy nedošlo. Je taky fakt, že ČR je jedním z největších vývozců energií na celém světě a vyváží zhruba 30% vyrobené elektřiny. Tedy kdyby se vypli například Počerady, nestane se vůbec nic. Dalším argumentem byla zaměstnanost horníků. Horníků například na dole ČSA pracuje maximálně několik desítek, tedy těch, kteří provádí takzvané chodbicování, zbytek jsou elektrikáři, řidiči a tak dále. Hnědouhelný průmysl opustili tisíce lidí po transformaci v 90. letech bez většího povšimnutí. Určitě je ale potřeba, aby po ukončení těžby, tito lidé, našli znovu práci.“ (Rozhovor č. 3)

Pro zachování obce se v rámci přesvědčovací kampaně vyjádřili i některé veřejně známé osobnosti z Horního Jiřetína a Litvínova. Například zpěvák Martin Maxa, mistr světa a olympijský vítěz v ledním hokeji Robert Reichel nebo fotograf a vítěz Czech Press foto 2003 Ibra Ibrahimovič. (OS Kořeny, 2006)

10.5 Informovanost občanů

Každému referendu či jinému hlasování občanů předchází velice důležitá informační kampaň, která má za cíl dostatečně informovat občany o jejich možnostech při hlasování a případných důsledcích plynoucích z jejich volby. Samospráva Horního Jiřetína se snažila participovat na informační kampani a spolupracovat při ní s nestátními organizacemi. *„Začala se organizovat různá shromáždění občanů, různé objasňující a vysvětlující akce. Začal také vycházet informační plátek, ve kterém jsme se snažili sdělit lidem především to, že jsme nic neprohráli a že máme velkou šanci obec zachránit, jelikož žijeme v jiné době než před rokem 1989. Následovali jednání s politiky a úředníky na všech úrovních, různé mediální výstupy, podpisové a shromažďovací akce. Dokonce proběhly demonstrace v Praze nebo v Ústí nad Labem.“ (Rozhovor č. 1) „Snažili jsme se debatovat zejména s občany, kteří měli jiný názor než většinová společnost v obci, přičemž se jednalo o nějakých 30 % občanů, kteří byli pro prolomení těžebních limitů.“ (Rozhovor č. 2)*

Naopak v Litvínově byla situace do jisté míry opačná, když se místní samospráva do informační kampaně zapojovala jen v minimálním měřítku. *„Členové spolků byli v ulicích a vedli kontaktní kampaň. Obec myslím nijak nad rámec zákonných povinností neinformovala. V té době ale vznikl “Den pro limity”, který se zachoval dodnes. Jedná se o veřejné shromáždění, kterého se zúčastňují i zástupci samosprávy.“ (Rozhovor č. 3)*

Informační kampaň na toto téma lze dle komentářů některých obyvatel hodnotit jako velice úspěšnou. *„Pro celý region to bylo poměrně dlouhou dobu prioritní téma, takže informací a*

diskusí bylo dost. Sám jsem se zúčastnil shromáždění občanů v Litvínově.“ (Rozhovor č. 6) „Informovaná jsem byla dostatečně. Probíralo se to všude, jak v práci, tak v soukromí.“ (Rozhovor č. 4) „Informace jsem měl dostatečné. V Litvínově bylo centrum řešení této otázky s majiteli dolů. Zúčastnil jsem se také besedy s tehdejším ministrem životního prostředí Martinem Bursíkem.“ (Rozhovor č. 5)

10.6 Výsledky referenda

V Horním Jiřetíně bylo místní referendum vyhlášeno na 25. února 2005. Ve všelidovém hlasování obyvatelé obce hlasovali o dvou otázkách, na které mohli odpovědět „ANO“ či „NE“. Konkrétně se jednalo o tyto otázky:

1. Má obec využít všech zákonných prostředků ke své ochraně před zbouráním domů a vystěhování obyvatel?
2. Mají zastupitelé obce prosazovat zachování územních limitů těžby jako účinné ochrany obce, a to jak vůči státním orgánům, tak i orgánům Ústeckého kraje?

Účast byla u místního referenda 75 % ze všech oprávněných občanů a výsledek byl naprosto jednoznačný, když se 96 % z nich vyslovilo proti prolomení ekologických limitů, a tedy pro zachování obce.

V sousedním Litvínově se všelidové hlasování konalo podstatně později, a to až 1. prosince 2006. V případě tohoto města byla občanům položena pouze jedna otázka, která zněla takto:

1. Má město Litvínov aktivně využít všech prostředků, aby zabránilo přiblížení povrchové těžby uhlí k Litvínovu, při kterém by došlo k překročení územních ekologických limitů vymezených usnesením vlády č. 444/1991?

Občané Litvínova o tuto problematiku zdaleka neprojevíli takový zájem jako jejich sousedi z Horního Jiřetína. K místnímu referendu se dostavilo pouze 38 % oprávněných obyvatel. Na druhou stranu je to logický výsledek několika faktorů. Například, že se jedná o podstatně větší město, ve kterém nebývá účast u podobných hlasování tak vysoká nebo že městu nehrozil bezprostřední zánik obce. Pořád se jedná o větší účast než která se v tomto městě pravidelně dostavuje ke komunálním volbám. Ani taková účast však nestačila k tomu, aby mohlo být toto referendum vyhodnoceno jako platné. Nebylo totiž dosaženo minimální požadované účasti 50 %. Tato podmínka byla následně snížena a v dnešní době je potřeba účasti pouze 35 % oprávněných občanů. I když referendum nebylo platné, výsledek byl

velice podobný tomu v Horním Jiřetíně. Proti prolomení limitů se vyslovilo 95 % hlasujících občanů, a i přes zneplatnění referenda se zastupitelstvo města zavázalo k prosazování tohoto jednoznačného výsledku.

Výsledek referend však pro místní obyvatelé ani zdaleka neznamenal konec boje za zachování svých domovů. I když byl výsledek obou místních referend jednoznačný, neznamenal to jakýkoliv závazek pro vládu České republiky. Ta nebyla nijak povinna výsledky těchto referend při svém jednání respektovat. Občané Horního Jiřetína a Litvínova však vyslali jasný signál, že si nepřejí prolomení územních ekologických limitů. (Ministerstvo vnitra České republiky, 2023)

10.7 Porovnání s podobnými místními referendy

10.7.1 Radarová základna USA

Podobná situace, kdy občané využili formu referenda k vyjádření svého veřejného zájmu, nastala v řadě obcí na západní hranici středních Čech. Jednalo se o spor, kdy měla vláda USA zájem na území vojenského prostoru Brdy postavit radarovou základnu. Tehdejší vláda České republiky deklarovala jasný zájem o účast v tomto programu a americkou vládu v tomto úsilí plně podporovala. Radarová základna by se nacházela v blízkosti obcí Trokavec, Strašice, Dobřív, Skořice a Mirošov. Proti tomuto záměru však hlasitě vystupovali obyvatelé těchto i okolních obcí. Tyto obce následně zorganizovali řadu demonstrací a sérii místních referend, aby tímto způsobem vytvořili tlak na vládu. Celkový počet referend ohledně této otázky se během roku 2007 dostal až na dvacet dva. Všechna tato referenda skončila jednoznačným výsledkem, když se drtivá většina místních občanů vyslovila proti stavbě americké radarové základny v okolí jejich obce. Vláda USA tak byla následkem toho nucena od tohoto záměru ustoupit. I přes to tato otázka zcela neutichla a v následujících třech letech se o ní ještě několikrát ve veřejném prostoru uvažovalo. Právě z tohoto důvodu se během této doby stále konaly velké demonstrace, například v Příbrami nebo v Praze na Václavském a Hradčanském náměstí. (Echo24, 2018)

10.7.2 Uložiště jaderného odpadu

Na území České republiky se za celou historii nekonalo mnoho místních referend týkající se ochrany životního prostředí, tak jako v Horním Jiřetíně a v Litvínově. Největší paralelu nabízí série místních referend ohledně otázky výstavby podzemního uložště jaderného odpadu. Odborníci na tuto problematiku vybrali devět potencionálních míst na území celé

České republiky, které by mohly posloužit pro vznik uložistiště jaderného odpadu z jaderných elektráren, a to od roku 2065. Tento záměr se však nesetkal s pozitivní reakcí obcí v okolí zvolených míst. Tyto obce vzápětí začaly hlasitě vyjadřovat svůj nesouhlas prostřednictvím petičních akcí, které organizovali místní i národní ekologické spolky. Obce si také uvědomovaly, že přesvědčivější formou vytváření tlaku na vládu a vyjádření svého nesouhlasu je místní referendum. Z tohoto důvodu začaly samosprávy obcí usilovně pracovat na realizaci těchto referend, i když si byly vědomy, že se bude ve více případech jednat o dlouhodobé úsilí. Těchto referend s otázkou ohledně výstavby uložistiště jaderného odpadu v blízkosti dané obce se na území České republiky konalo hned patnáct, a to v letech 2007 až 2018. Všechna tato referenda skočila opět jednoznačným výsledkem, když velká většina obyvatel hlasovala proti vybudování uložistiště jaderného odpadu. Výjimkou bylo jen referendum v Novém Rychnově, které bylo vyhodnoceno jako neplatné, jelikož se k hlasování nedostavilo minimální požadované procento občanů. (ATOMINFO, 2018)

10.7.3 Letiště Vodochody

Společnost Letiště Vodochody a.s. přišla v roce 2009 se záměrem přestavit neveřejné letiště ve Vodochodech a uskutečnit z něho letiště mezinárodní. Plánem společnosti bylo spolupracovat zejména s nízkonákladovými leteckými společnostmi a konkurovat tak letišti v pražské Ruzyni. Proti tomuto záměru se ihned po tomto oznámení postavily okolní obce, které reagovaly založením Sdružení proti letišti Vodochody. Samotní občané založili občanská sdružení a společnými silami se pokoušeli upozorňovat na rizika a problémy, které jsou s tímto plánem spojené. V roce 2010 proběhlo v okolních obcích hned dvanáct místních referend a všechna skončila jednoznačným vyjádřením vůle občanů zamezit přestavbě vodochodského letiště. Jedinou obcí, ve které bylo referendum neplatné, byla obec Odolena Voda, kde se opět projevil faktor větších obcí. Odolena Voda je jednoznačně největší obcí z těch, kde se místní referendum o Letišti Vodochody konalo, a proto není překvapením, že právě v této obci se k hlasování nedostavilo potřebné množství občanů. Podobné veřejné otázky zpravidla nehýbou celou společností, tak jak tomu bývá v menších obcích. Celá záležitost dospěla k rozuzlení v roce 2013, když nový hejtman Středočeského kraje uvedl, že studie EIA o vlivu na životní prostředí je chybně vypracována, když nezohledňuje negativní vlivy plánované přestavby a následného provozu letiště. (Deník Referendum, 2011)

11 Vliv referenda

11.1 Vliv na vládu

I když byl výsledek místních referend v Horním Jiřetíně a v Litvínově jednoznačný, diskuse o hrozbě rozšíření lomu ČSA neutichly ani po všelidovém hlasování. Vláda totiž neměla povinnost tyto výsledky respektovat a pokud by to uznala za bezpodmínečně nutné, mohla by rozhodnout o prolomení územních limitů. *„Obával jsem se, že by vláda nemusela respektovat výsledek referenda. Dokonce jeden můj kamarád zde koupil 130 domů přes Pražskou firmu. Počítal, že na tom vydělá desítky milionů korun.“* (Rozhovor č. 5)

K takovému kroku ovšem Topolánkova vláda nepřistoupila, naopak podpořila občany a v roce 2008 územní limity upravila a potvrdila. *„Věděli jsme, že vláda nemá povinnost se výsledkem referenda řídit, protože samozřejmě horní zákon platí a postupy jsou jasně dané, nicméně obyvatelé se jednoznačně vyjádřili proti těžbě, a proto bylo v zájmu vlády respektovat jejich rozhodnutí.“* (Rozhovor č. 2) *„Rozhodující byl také zájem médií, díky kterému se vládní politici dostali trochu pod tlak veřejnosti, jelikož si uvědomovali, že není populární mluvit o bourání dalších obcí.“* (Rozhovor č. 1) *„Referendum sice nebylo závazné, ale přišlo k němu více lidí než k volbám. Byl to tedy jasný signál směrem k vládě. Navíc se do protestů k lidem z Litvínova a Horního Jiřetína začali přidávat lidé z celého Česka.“* (Rozhovor č. 3) *„Věřil jsem, že pokud referendum dopadne podle očekávání jednoznačným výsledkem, tak ho vláda bude i ve svém vlastním zájmu respektovat.“* (Rozhovor č. 6)

11.2 Vliv na samosprávu

I když vláda vzhledem k jednoznačnému výsledku místního referenda potvrdila územní limity, ani v následujících letech otázka prolomení těchto limitů zcela neutichla. Zpravidla opět vyvstávala na povrch každé čtyři roky, a to vždy před komunálními volbami. Podstatně hlasitější diskuse se z těchto dvou obcí vedly v Horním Jiřetíně. V Litvínově otázka limitů těžby ovlivňovala volby jen minimálně a časem se stala prakticky nepodstatnou.

11.2.1 Vliv na samosprávu Horního Jiřetína

V Horním Jiřetíně po konání místního referenda vzniklo politické občanské hnutí DIALOG, které, jak už název napovídá, prosazovalo jednání občanů s těžařskými společnostmi o odkupu jejich nemovitostí. Občané by tak vlastně obětovali svůj domov za úměrnou finanční kompenzaci. *„V následujících trojích obecních volbách, kterých se zúčastnilo i hnutí Dialog,*

a později ještě jeden politický subjekt s podobným cílem, byl výsledek i přes neúnavnou snahu uhelných společností stále stejný, když tyto subjekty podporující těžbu nepřesáhly 30 % a nemohli tak rozhodovat o osudu Horního Jiřetína. To je na tom celém příběhu velmi důležité, že občané přes všechnu nejistotu a mediální masáž zůstali věrní svému názoru a bojovali za svůj domov.“ (Rozhovor č. 1)

Ve všech následujících komunálních volbách byla v Horním Jiřetíně znatelná rozdílnost názorů mezi občany. Právě ve volbách měli občané největší šanci k vyjádření svého názoru a mohli přispět k prosazení svého zájmu. „*Společnost v Horním Jiřetíně byla od referenda rozdělena. Řekl bych, že je částečně rozdělena i do této chvíle. Vždycky byli zastánci politických uskupení podporujících těžbu a byli samozřejmě zastánci stávajícího vedení města. Nicméně ve volbách se vždy projevila skutečnost, že většina společnosti v obci podporuje politiky, kteří výrazně vystupují proti těžbě uhlí.“ (Rozhovor č. 2)*

V období před konáním místního referenda se volební účast V Horním Jiřetíně při komunálních volbách pohybovala okolo padesáti procent. Otázka budoucnosti obce však měla za následek zvýšený zájem o veřejné dění a v roce 2006 k volbám přilákala 62,47 % občanů. Jednoznačným vítězem voleb se stalo Sdružení Nezávislých Kandidátů pro zachování a rozvoj Horního Jiřetína a Černic se ziskem 32,93 % hlasů. Občanské hnutí DIALOG skončilo na druhém místě se ziskem 24,06 %. Výsledek však tomuto hnutí nebyl k většímu užitku, jelikož na třetím místě s 15,77 % hlasů skončila koalice Strany zelených a KDU-ČSL, která se připojila k vítěznému sdružení a společně prosazovali boj proti těžbě hnědého uhlí na území obce. Občané obce tak znovu potvrdili svůj většinový zájem zachovat Horní Jiřetín a odmítnout tak prolomení těžebních limitů. (Český statistický úřad, 2023)

Tabulka 3 Výsledky voleb v Horním Jiřetíně v roce 2006

Kandidátní listina	Hlasy		Počet kandidátů	Přepočtené % platných hlasů	Počet mandátů
	abs.	v %			
Šance pro bud. živ. v HJ a v Č	1 283	11,94	11	11,94	1
SNK pro zach. a roz. HJ a Č	3 538	32,93	11	32,93	4
DIALOG	2 585	24,06	11	24,05	3
Občanská demokratická strana	658	6,12	11	6,12	0
Koalice Strany zel. a KDU-ČSL	1 694	15,77	11	15,76	2
Komunistická str. Čech a Moravy	986	9,18	11	9,17	1

Zdroj: (Český statistický úřad, 2023)

O čtyři roky později v roce 2010 nastaly pravděpodobně nejdůležitější volby v Horním Jiřetíně, co se otázky těžby uhlí týče. V tomto období se totiž tato otázka stala opět aktuální, když vláda znovu reálně jednala o prolomení těžebních limitů. K volebním urnám dorazilo dokonce více občanů než ve volbách předchozích, a to 67,54 % oprávněných voličů. Na výsledek voleb to však nemělo větší vliv. Opět zvítězilo Sdružení Nezávislých Kandidátů pro zachování a rozvoj Horního Jiřetína a Černic, když získalo 34,73 % hlasů. Na druhém místě opět Občanské hnutí DIALOG, tentokrát se 30,29 % hlasů. Na třetím místě se v těchto volbách umístila již samostatná Strana zelených se ziskem 28,2 % hlasů. (Český statistický úřad, 2023) „*Nejdůležitější volby proběhly v roce 2010, kde zastánci prolomení limitů získali čtyři mandáty z jedenáctičlenného zastupitelstva, což nebyl dostatečný počet na ovlivnění osudu obce.*“ (Rozhovor č. 2)

Tabulka 4 Výsledky voleb v Horním Jiřetíně v roce 2010

Kandidátní listina	Hlasy		Počet kandidátů	Přepočtené % platných hlasů	Počet mandátů
	abs.	v %			
název					
SNK pro zach. a roz. HJ a Č	4 183	34,74	11	34,73	4
DIALOG	3 647	30,29	11	30,28	4
Strana zelených	3 396	28,2	11	28,2	3
Komunistická str. Čech a Moravy	816	6,78	11	6,77	0

Zdroj: (Český statistický úřad, 2023)

Dalších voleb v roce 2014 se zúčastnilo i nové politické uskupení JINAK, které chtělo podobně jako Občanské hnutí DIALOG nabídnout občanům možnost opětovného jednání o odkupu nemovitostí, ale tentokrát za několikanásobek ceny. Záměrem tohoto uskupení byla i případná spolupráce s hnutím DIALOG a snaha o společné sestavení většiny v zastupitelstvu. To se jim však nepovedlo ani přes rekordní volební účast 72,33 % voličů, když tyto uskupení získaly 19,12 % respektive 14,29 %. Vítězem se poprvé v historii obce stala Strana zelených v čele s Vladimírem Buřtem se ziskem 27,53 % odevzdaných hlasů. Na druhém místě pak skončil vítěz minulých voleb Sdružení Nezávislých Kandidátů pro zachování a rozvoj Horního Jiřetína a Černic. (Český statistický úřad, 2023) „*Všichni jsme byli zvědaví, jak se promění politické prostředí, nicméně po volbách zůstal poměr stejný, sedm ku čtyřem.*“ (Rozhovor č. 2)

Tabulka 5 Výsledky voleb v Horním Jiřetíně v roce 2014

Kandidátní listina	Hlasy		Počet kandidátů	Přepočtené % platných hlasů	Počet mandátů
	abs.	v %			
název	abs.	v %			
JINAK	1 925	14,29	11	14,29	2
Pro zachování a rozvoj HJaČ	3 480	25,84	11	25,84	3
Česká str. sociálně demokratická	709	5,26	11	5,26	0
Komunistická str. Čech a Moravy	407	3,02	11	3,02	0
DIALOG	2 575	19,12	11	19,12	2
"HOJIČ"	663	4,92	11	4,92	0
Sdružení SZ, NK	3 708	27,53	11	27,53	4

Zdroj: (Český statistický úřad, 2023)

Opakovaný neúspěch politických uskupení prosazující prolomení limitů, respektive jednání o odkupu nemovitostí znamenal, že se následujících voleb v roce 2018 tyto uskupení již nezúčastnily. Občané Horního Jiřetína už se tedy nemuseli tolik bát o budoucnost své obce. To se projevilo i na menší volební účasti, která dosáhla v porovnání s předchozími volbami pouze 52,1 % oprávněných voličů. „*Otázka limitů již tolik nerezonovala a také proto byla menší volební účast. Po těchto volbách už jsme mohli říct, že otázka limitů je defacto vyřešena, protože zatím k tomu nebylo přistoupeno a myslím si, že už k tomu ani přistoupeno nebude.*“ (Rozhovor č. 2) Vítězem voleb se znovu stala Strana zelených. Tentokrát však drtivým způsobem porazila všechny ostatní kandidující subjekty, když získala 56,47 % hlasů. (Český statistický úřad, 2023)

Tabulka 6 Výsledky voleb v Horním Jiřetíně v roce 2018

Kandidátní listina	Hlasy		Počet kandidátů	Přepočtené % platných hlasů	Počet mandátů
	abs.	v %			
Komunistická str. Čech a Moravy	531	5,71	11	5,7	0
Česká str. sociálně demokratická	719	7,73	11	7,72	1
Sdruž. Strany zelených a NK	5 253	56,47	11	56,46	7
Občané České republiky	769	8,27	11	8,26	1
Pro zachování a roz. HJ a Černic	2 031	21,83	11	21,83	2

Zdroj: (Český statistický úřad, 2023)

V roce 2022 stejně jako v předcházejících volbách otázka těžby uhlí už nebyla primárním tématem. Občané města se však rozhodli opět podpořit dosavadní vedení města v čele se starostou Vladimírem Burtem ze Strany zelených. Tato vítězná strana dokonce zaznamenala doposud nejlepší volební výsledek, a to 61,12 % odevzdaných hlasů a opět tak získala pohodlnou většinu v zastupitelstvu. (Český statistický úřad, 2023)

Tabulka 7 Výsledky voleb v Horním Jiřetíně v roce 2022

Kandidátní listina název	Hlasy		Počet kandidátů	Přepočtené % platných hlasů	Počet mandátů
	abs.	v %			
Komunistická str. Čech a Moravy	661	8,12	11	8,12	1
Sdružení Strany zelených a NK	4973	61,12	11	61,11	7
Lepší Horní Jiřetín	1012	12,44	11	12,43	1
Zdraví Sport Prosperita	1491	18,32	11	18,32	2

Zdroj: (Český statistický úřad, 2023)

11.2.2 Vliv na samosprávu Litvínova

V Litvínově byla politická situace ovlivněna otázkou těžby uhlí podstatně méně. Největším faktorem bylo, že městu nehrozil bezprostřední zánik při případném prolomení těžebních limitů, tak jako tomu bylo v případě Horního Jiřetína. Dalším faktorem bylo, že se jedná o daleko větší město, kde většinou podobné otázky nevyvolávají v občanech takové emoce a obecně platí, že občané ve větších městech participují na veřejném dění procentuálně méně. Neposledním, avšak velmi důležitým faktorem bylo, že ve vedení města stáli, respektive se střídali lidé, kteří si uvědomovali rizika případného prolomení limitů pro město a zaujímali vůči této otázce jasný postoj. „*Neobvyklý byl i postoj komunistky Eriky Sedláčkové, která obhajovala limity těžby navzdory krajskému vedení KSČM.* (Rozhovor č. 3)

Místní referendum se v Litvínově konalo až 1. prosince 2006, tedy přibližně dva měsíce po komunálních volbách. V době voleb však již datum místního referenda bylo vyhlášeno a otázka limitů byla jednoznačně hlavním tématem ve městě. Volební účast to přesto nijak výrazně neovlivnilo, když k volebním urnám dorazilo pouze 34,68 % oprávněných voličů. Blížící se referendum a rezonující otázka prolomení limitů však ovlivnily alespoň výsledek

voleb, když ve funkci musel skončit dosavadní starosta Karel Zdražil. Ten prolomení limitů vnímal jako nezbytný krok, který měl Litvínovu přinést vysoké finanční kompenzace a přispět tak k rozvoji města. Ve funkci ho nahradil Milan Šťovíček z vítězné ODS, která získala 26,92 % hlasů. Na druhém místě se umístila KSČM (20,38 %). Na třetí pozici pak ČSSD (16,43 %), která po volbách spojila síly s vítěznou ODS a společně mohly utvářet radu obce. (Český statistický úřad, 2023)

Tabulka 8 Výsledky voleb v Litvínově v roce 2006

Kandidátní listina název	Hlasy		Počet kandidátů	Přepočtené % platných hlasů	Počet mandátů
	abs.	v %			
Komunistická str. Čech a Moravy	32871	20,38	23	20,37	5
SNK Evropští demokraté	19147	11,87	23	11,86	3
Volva pro Litv. -US-DEU a NK	4711	2,92	23	2,92	0
Str.pro otevřenou společnost	16521	10,24	23	10,24	3
Křesť.demokr.unie-Čs.str.lid.	7224	4,48	23	4,47	0
Česká str. sociálně demokratická	26507	16,43	23	16,43	4
Národní strana	1732	1,07	23	1,07	0
Občanská demokratická strana	43427	26,92	23	26,92	7
Strana zelených	9167	5,68	23	5,68	1

Zdroj: (Český statistický úřad, 2023)

Dvacet měsíců před dalšími komunálními volbami dopadla na Litvínov politická bouře, která však neměla s otázkou těžby a prolomení ekologických limitů nic společného. Tato situace vyvrcholila odvoláním starosty Milana Šťovíčka a jeho nahrazením stranickým kolegou Danielem Volákem. Volby v roce 2010 byly následně velice vyrovnané. Šťovíček přestoupil do Věcí veřejných a podle všeho sebou přilákal i velké množství voličů. Se ziskem 16,96 % hlasů dokázal zvítězit i s jinou politickou stranou a opět zaujmout funkci starosty města. Druhou pozici obsadila ČSSD, když získala 15,64 % hlasů. Do rady města se kromě vítěze voleb dostala ještě KSČM (15,01 %) a politické hnutí Severočeši.cz (12,41 %). Volební účast byla 40,19 % oprávněných voličů. (Český statistický úřad, 2023)

Tabulka 9 Výsledky voleb v Litvínově v roce 2010

Kandidátní listina název	Hlasy		Počet kandidátů	Přepočtené % platných hlasů	Počet mandátů
	abs.	v %			
Komunistická str. Čech a Moravy	26783	15,01	23	15,01	4
SNK Evropští demokraté	18823	10,55	23	10,55	3
Severočeši.cz	22143	12,41	23	12,41	3
B10	5780	3,24	23	3,24	0
Sdružení KDU-ČSL, SZ, NK	5533	3,10	23	3,10	0
Česká str. sociálně demokratická	27899	15,64	23	15,63	4
TOP 09	9952	5,58	23	5,57	1
Občanská demokratická strana	23678	13,27	23	13,27	3
Věci veřejné	30253	16,96	23	16,95	5
Dělnická.str.sociální spravedl.	7550	4,23	23	4,23	0

Zdroj: (Český statistický úřad, 2023)

Při volbách v roce 2014 se na litvínovské politické scéně odehrála výrazná změna. Do komunálních voleb totiž kandidovalo i čím dál populárnější hnutí ANO 2011 a hned na první pokus dokázalo komunální volby v Litvínově vyhrát, když získalo 17,75 % hlasů. To znamenalo, že post starosty obsadila Kamila Bláhová, která se tak stala v Litvínově historicky první ženou v této funkci. Koalici utvořilo hnutí ANO s druhou KSČM (14,51 %) a třetími STAROSTY A NEZÁVISLÝMI (13,66 %). (Český statistický úřad, 2023) Toto

politické hnutí v Litvínově kandidovalo taktéž poprvé, a to s lídrem Milanem Šťovíčkem, který ve třetích komunálních volbách kandidoval již za třetí politický subjekt. Pro další volební období se však musel spokojit s funkcí místostarosty. Tato koalice ale zaujímala vůči prolomení limitů těžby stejný postoj jako předchozí vedení města a podle toho také jednala. „Jistou dávkou štěstí jsme měli v tom, že když vznikalo v roce 2013 hnutí ANO, tak v Litvínově vyhrála skupina lidí, která s těžbou nesouhlasila. No a také byla znovu založena základní organizace Strany zelených, ti ale ještě tenkrát neuspěli. Nicméně téma limitů těžby bylo jedním z ústředních témat voleb v roce 2014. Skvělé bylo, že se nám podařilo založit celorepublikové hnutí Limity Jsme My, které sdružuje spoustu odborníků a aktivních lidí. Samospráva v Litvínově v roce 2014 založila výbor pro životní prostředí a limity těžby.“ (Rozhovor č. 3)

Tabulka 10 Výsledky voleb v Litvínově v roce 2014

Kandidátní listina	Hlasy		Počet kandidátů	Přepočtené % platných hlasů	Počet mandátů
	abs.	v %			
Komunistická str. Čech a Moravy	21409	14,51	23	14,50	4
SNK Evropští demokraté	13272	8,99	23	8,99	2
Pro regiony občanům	6329	4,29	23	4,28	0
ANO 2011	26189	17,75	23	17,74	5
TOP 09	5440	3,69	23	3,68	0
Zelení PRO!KRAJ	6156	4,17	23	4,17	0
STAROSTOVÉ A NEZÁVISLÍ	20156	13,66	23	13,65	4
Sdružení Litvínováci	11854	8,03	23	8,03	2
Česká str. sociálně demokratická	20158	13,66	23	13,65	4
VIZE-volba po Litv.s podp.PS	2202	1,49	23	1,49	0
Občanská demokratická strana	2657	1,80	23	1,80	0
Otevřená radnice	11754	7,96	23	7,96	2

Zdroj: (Český statistický úřad, 2023)

V roce 2018 již otázka limitů těžby uhlí komunální volby prakticky neovlivňovala. Výsledky těchto voleb naopak ovlivnila celorepubliková politická situace, když se po volbách do poslanecké sněmovny v roce 2017 stal předsedou vlády Andrej Babiš. V Litvínově hnutí ANO 2011 opět vyhrálo volby a tentokrát dokonce drtivým způsobem, když získalo 31,85 % odevzdaných hlasů. Na druhé pozici se umístili STAROSTOVÉ A NEZÁVISLÍ se ziskem 13,94 % hlasů. Ani to jim však nestačilo k účasti v radě města. Tam si vítězné hnutí přizvalo KSČM (12,17 %) a dvě menší sdružení, jednalo se o subjekty SNK Evropští demokraté (7,43 %) a Sdružení Litvínováci (5,86 %). (Český statistický úřad, 2023)

Tabulka 11 Výsledky voleb v Litvínově v roce 2018

Kandidátní listina název	Hlasy		Počet kandidátů	Přepočtené % platných hlasů	Počet mandátů
	abs.	v %			
Komunistická str. Čech a Moravy	15029	12,17	23	12,17	3
SNK Evropští demokraté	9169	7,43	23	7,42	2
Sdružení Litvínováci	7240	5,86	23	5,86	1
Hnutí za zrovnopráv. maminek	1753	1,42	23	1,41	0
STAROSTOVÉ A NEZÁVISLÍ	17208	13,94	23	13,93	3
Česká str. sociálně demokratická	7596	6,15	23	6,15	1
ANO 2011	39318	31,85	23	31,84	8
Občanská demokratická strana	12404	10,05	23	10,04	2
Lit.DO TOHO! Zel., Pir. a Nez.	13745	11,13	23	11,13	3

Zdroj: (Český statistický úřad, 2023)

Po volbách v roce 2022 se toho na litvínovské politické scéně mnoho nezměnilo. Hnutí ANO 2011 potvrdilo dominantní postavení a získalo rekordních 37,69 % hlasů. K zajištění většiny v zastupitelstvu jim tak stačilo spojit síly pouze se dvěma dalšími zastupiteli. Obrátili se tak na své partnery z bývalého funkčního období a koalici domluvili s KSČM a SNK Evropských demokratů. Oba tyto subjekty získali právě po jednom mandátu. Za zmínku stojí zajímavý výsledek KSČM, která ztratila své voliče ve prospěch hnutí ANO. Důležitým faktorem byl také odchod z veřejného dění oblíbené dlouholeté zastupitelkyně a místostarostky Eriky Sedláčkové, která však na poslední chvíli souhlasila se zařazením na komunistickou kandidátku, a to na poslední místo. Byla to však ona, kterou občané preferenčními hlasy zvolili jako jedinou zastupitelkyni z řad KSČM. Podle očekávání však svůj mandát přenechala jinému komunistickému zástupci. Další zajímavostí je rostoucí podpora SPD, která s podporou Trikolory obdržela od voličů 15,49 % a umístila se na druhé pozici. (Český statistický úřad, 2023)

Tabulka 12 Výsledky voleb v Litvínově v roce 2022

Kandidátní listina	Hlasy		Počet kandidátů	Přepočtené % platných hlasů	Počet mandátů
	abs.	v %			
Komunistická str. Čech a Moravy	6574	5,02	23	5,01	1
SNK Evropští demokraté	8894	6,79	23	6,79	1
Sdružení Litvínováci	4700	3,59	23	3,58	0
SPD s podporou Trikolory	20286	15,49	23	15,48	4
STAROSTOVÉ A NEZÁVISLÍ	11866	9,06	23	9,06	2
LEPŠÍ SEVER	7488	5,72	23	5,71	1
ANO 2011	49366	37,69	23	37,69	10
SPOLU	9529	7,28	23	7,27	2
Lit.DO TOHO! Zel., Pir. a Nez.	12260	9,36	23	9,36	2

Zdroj: (Český statistický úřad, 2023)

11.3 Vliv na budoucnost obcí

Mostecký region a obecně Ústecký kraj se v posledním desetiletí nemůže pyšnit ideální ekonomickou situací, to má za následek i odliv obyvatelstva. Především na Litvínovsku se počet obyvatel snižuje vysokým tempem již od roku 2010, kdy byl počet obyvatel 27 356. Do roku 2018 se tento počet snížil na 23 908 obyvatel a stále se snižuje. Mezi hlavní důvody určitě patří nedostatečná atraktivita lokalit Mostecka či Litvínovska, což má za následek stěhování mladých občanů do větších měst s větší perspektivou. (Český statistický úřad, 2023)

Opačným případem je však Horní Jiřetín, kde v roce 2005 v době konání místního referenda bydlelo 1 983 osob. Do roku 2020 se tento počet zvýšil na 2 245 osob. Nejvyšší nárůst počtu obyvatel zaznamenal Horní Jiřetín mezi lety 2014 až 2017. Důvodem byly především velmi důležité komunální volby v roce 2014, po kterých subjekty prosazující pokračování těžby vzdaly své snahy o prosazení své politiky a město bylo prakticky zachráněno. (Český statistický úřad, 2023) *„Momentálně je podle vládou vytvořené uhelné komise v plánu utlumení těžby v lomu ČSA. Podle mého názoru může tato otázka znovu rezonovat pouze v případě nějaké globální krize ekonomicko-hospodářského charakteru, případně nějakých válečných konfliktů a podobně. Ale za stávající situace si myslím, že se otázka těžby uhlí již neotevře a Horní Jiřetín zůstane zachován.“* (Rozhovor č. 2)

Město se opět stalo jednou z vyhledávaných lokalit a je také atraktivní pro přicházející mladé lidi s rodinami. Zastupitelstvo se stále snaží podporovat perspektivu obce například vytvořením pracoviště pro lékaře nebo poskytováním dalších služeb pro místní občany. *„Máme dětského lékaře, lékaře pro dospělé a také zubaře. Dále zajišťujeme pro lidi nové služby, jako kosmetika, pedikúra, holičství. Dále město koupilo dům na náměstí v Horním Jiřetíně, kde vzniknou další obchody a služby a přesune se tam část úřadu.“* (Rozhovor č. 2) Zastupitelstvo obce v budoucnosti plánuje například navržení nového územního plánu s parcelami pro nové domy nebo otevření menšího penzionu pro podporu cestovního ruchu ve městě a spoustu dalších projektů. *„Připravujeme projekty na zlepšení ovzduší, například kotlíkové dotace, také připravujeme projekty na zadržování vody v krajině a tak dále. V plánu je i výstavba nových bytových jednotek pro mladé občany a domova pro seniory.“* (Rozhovor č. 2) Z toho všeho je patrné, že se občané ani vedení Horního Jiřetína již zániku své obce neobávají, a naopak dělají vše pro zlepšení životní úrovně ve městě.

12 Rekultivace

12.1 Obecné plánování rekultivace

Projednávání plánů a projektů sanací a rekultivací probíhá v několika fázích, které na sebe chronologicky navazují. Základní dokumenty musejí být schváleny již před započítím samotné těžby, to znamená již před vydáním povolení hornické činnosti dle schváleného POPD (Plán otírky, přípravy a dobývání). Do projednávání vstupují v jednotlivých fázích oprávněné fyzické a právnické osoby a orgány státní správy a jsou zohledněny oprávněné zájmy obcí, na jejichž katastrálních územích bude těžba realizována. (Národní síť zdravých měst, 2016)

Obnova území zasaženého dobýváním je nedílnou součástí procesu těžby hnědého uhlí. Těžební společnosti jsou povinny bezprostředně po provedení těžby uhlí navrátit zasažené pozemky do patřičného kulturního a sociálního stavu prostřednictvím rekultivačních prací. Při naplňování legislativních norem a v souladu s plánovací dokumentací je vytvářena nová krajina, která navrácí území ekologickou stabilitu a přináší jeho nové sociální a ekonomické využití. Zahlazení následků po báňské činnosti je stanoveno Horním zákonem č. 44/98 Sb., který ukládá povinnost těžební společnosti zajistit odstranění škod na krajině komplexní úpravou území a územních struktur. Sanace a rekultivace pozemků se provádí podle POPD, jehož součástí je plán sanace a rekultivace. Plán rekultivace vyplývá také ze zákona o ochraně zemědělského půdního fondu č. 334/1992 Sb. a vyhlášky č. 271/2019 Sb., o stanovení postupů k zajištění ochrany zemědělského půdního fondu, a ze zákona č. 289/1995 Sb. o lesích a vyhlášky č. 77/1996 Sb., o náležitostech žádosti o odnětí nebo omezení a podrobnostech o ochraně pozemků určených k plnění funkcí lesa. Je přílohou k žádosti o odnětí půdy ze ZPF a PUPFL dle zmíněných zákonných opatření. (Rozhovor č. 7)

Realizace sanací a rekultivací vychází z obecně závazných dokumentací v předem stanoveném časovém harmonogramu. S ohledem na rozsah časových a technických údajů vycházejících z dlouhodobé báňské koncepce, jsou jednotlivé fáze přípravy sanací a rekultivací s vazbou na skutečné báňské postupy postupně upřesňovány a aktualizovány až do podoby prováděcích dokumentací. Časový harmonogram má následující podobu:

1. Souhrnný plán sanací a rekultivací (SPSaR)

Jedná se o komplexní řešení území všech pozemků dotčených vlivem dobývání až do úplného zahlazení. Řeší celkovou úpravu území a územních struktur v návaznosti na

plánované využití území po ukončení dobývání. Je koncepčním materiálem v oblasti zahlazování důsledků dobývání s výhledem do konce životnosti uhelného lomu, vychází z územně plánovacích dokumentací a je základním dokumentem pro výpočet finanční rezervy. Je zpracován pro dobývací prostory včetně vnějších výsypek a dalších ploch, které byly dobýváním dotčeny. Je součástí schváleného POPD, dle zákona č. 44/88 Sb. v platném znění a pro uhelnou společnost je závazný v rozsahu vydaného rozhodnutí. Součástí tohoto souhrnného plánu sanací a rekultivací jsou i celkové náklady na zahlázení a předpoklad finanční náročnosti jednotlivých dílčích etap sanace a rekultivace. Zde jsou každoročně aktualizovány.

2. Plán rekultivace – obecná část

Příloha k žádosti o odnětí půdy ze ZPF, PUPFL dle platných zákonných opatření. Vychází ze SPSaR.

3. POPD (Plán otvirky, přípravy a dobývání), kapitola 1.6 – plán sanace a rekultivace

Pro časové období POPD těžebních lokalit je zpracován harmonogram sanačních a rekultivačních prací, který je každoročně aktualizován. Součástí je i situační mapa rekultivačních prací, která vychází z podnikatelského záměru příslušného období a skutečného postupu báňských prací.

4. Zvláštní plán rekultivace

Tento dokument řeší souhrnně sanaci a rekultivaci pozemků dotčených těžbou vlivem dobývání, a to zpravidla pro pětileté období. V případě potřeby se v mezidobí aktualizuje. Vychází ze SPSaR, který je komplexním řešením území. Je jedním z podkladů pro zpracování projektové dokumentace v časových návaznostech a uvádí přehled rozpracovaných a ukončených rekultivačních akcí v jednotlivých letech daného období. Vyplývá ze zákona o ochraně zemědělského půdního fondu 334/1992 Sb., na základě bodu 2.5 přílohy č. 6 vyhlášky č. 13/1994 Sb., kterou se upravují některé podrobnosti zákona.

5. Projektová dokumentace pro období realizace

Dokumentace k územnímu a stavebnímu řízení dle stavebního zákona a platných zákonných opatření speciálních stavebních úřadů. Projekt je konečným závazným a podrobným řešením rekultivace. Rozpracovává jak optimální krajinné řešení dle skutečné konfigurace terénu, tak technologické postupy k dosažení příslušných kultur. Projekt je podkladem k vydání územního rozhodnutí. Proces ukončení rekultivace je vázán především k územnímu

rozhodnutí, a to ve vazbě na následnou změnu kultur v katastru nemovitostí. (Národní síť zdravých měst, 2016)

12.2 Historie rekultivace na lomu ČSA

Rekultivace na lomu ČSA probíhají průběžně. Rekultivační práce zde započaly už v 60. letech minulého století. Zahájení rekultivací proběhlo na vnějších výsypkách lomu. Jako první byla rekultivována vnější Kopistická výsypka a po ní následovala vnější Hornojřetínská výsypka, která byla původně zakládána jako dočasná, jelikož se počítalo s rozšířením lomu na území Horního Jiřetína a Černic. V 70. letech byly zahájeny rekultivace na vnitřní výsypce Obránců míru a na vnější Růžodolské výsypce. Po obvodu činné části lomu byla realizována řada rekultivací pro odstínění báňského provozu od okolí a od poloviny 90. let byly zahájeny rekultivace na vlastní vnitřní výsypce lomu ČSA. K roku 2022 jsou ukončeny všechny rekultivace na vnějších výsypkách Kopistická, Hornojřetínská a Růžodolská. Na vnitřních výsypkách Obránců míru a ČSA jsou rekultivace na některých plochách rovněž ukončeny, jinde dále pokračují. (Rozhovor č. 7)

12.3 Plánování rekultivace na lomu ČSA

Koncepce sanace a rekultivace na lomu ČSA vychází ze souhrnného plánu sanace a rekultivace (SPSaR) z roku 1998, který byl projednán v rámci řízení EIA k POPD a je postupně aktualizován. Poslední aktualizace SPSaR proběhla v roce 2016, navazuje na základní koncepci využití území po povrchové těžbě uhlí dolu ČSA a respektuje současný reálný vývoj báňských postupů, douhlení a sanaci lomu ČSA. Řešení upřesňuje sanační a rekultivační práce v časovém, objemovém a plošném rozsahu ve vazbě na dosažené skutečnosti. Upřesňuje časový i plošný harmonogram předávání báňsky opuštěných ploch do procesu sanace a rekultivace. Tato koncepce předpokládá i zatopení zbytkové jámy na hladinu 180 m. n. m., a to na základě výsledků hydrologické studie. Rozměr jezera by měl dosahovat 6,6843 km² a objem přibližně 270,258 mil. m³.

Na území lomu ČSA je rozlišováno užší a širší zájmové území. Užší území zahrnuje vlastní lom ČSA, jeho bezprostřední okolí, vnitřní výsypku ČSA a vnitřní výsypku Obránců míru ležící v místě bývalého lomu Obránců míru. Do širšího zájmového území pak náleží i vnější výsypky, které vznikly ukládáním nadložních zemin z lomů ČSA a Obránců míru. Proto SPSaR lomu ČSA řeší pouze užší zájmové území, jehož rozloha je 2 841 ha. Těžba skrývky

byla ukončena již v roce 2016 a postupně byly zahájeny sanační práce. (Národní síť zdravých měst, 2016)

12.3.1 Sanace bočních a závěrných vztahů

Cílem sanačních opatření v bočních svazích lomu je zajištění jejich trvalé stability, která podmiňuje bezproblémové následné využívání území v budoucnosti. Sanace probíhají tvarováním svahů, stavbou opěrných lavic, kamenných žeber a přísypů dříve báňským a dnes již jen stavebním způsobem. Z hlediska konečného tvaru zbytkové jámy lze konstatovat, že její základní tvar pro budoucí zahrazení byl převážně dán již začátkem 80. let v souvislosti s těžbou lomu ČSA směrem ke krušnohorskému úpatí, a to s vazbou na základní geologicko-geomorfologické aspekty. Byla realizována těžba s ponecháním pilířů pod svahy krušných hor, ale těženy byly i značné mocnosti kvartérních sedimentů přímo při úpatí hor, kde tak vznikl vysoký antropogenní svah, přímo navazující na svah krušnohorský. Boční svah byl dotvarován jednotlivými skrývkovými řezy a má tak terasovitý charakter. Jedním z nejdůležitějších aspektů stability je odvodnění svahů, a proto jsou bezprostředně po úpravě svahů realizována při prováděné sanaci území i protieroční opatření. Původní těžařské záměry z 80. let minulého století počítaly s rozšířením lomu ČSA východním směrem, což však bylo podmíněno přesídlením obcí Černice a Horní Jiřetín. Tomuto postupu byla přizpůsobena báňská koncepce lomu, která počítala s mnohem masivnějším zakládáním nadložních zemin do vnitřní výsypky, a to zejména v prostoru dnešních severozápadních svahů. Samotná zbytková jáma by se posunula až do prostoru dnešní Hornojiřetínské výsypky, která byla původně zakládána pouze jako dočasná. Změny společensko-politické situace po roce 1989 však vedly k vyhlášení územně ekologických limitů v roce 1991, které platí dodnes, a které fakticky znemožňují postup lomu podle původních těžařských záměrů. V konečném důsledku se vyhlášení limitů projevilo tím, že se lom zastavil na úpatí Krušných hor, které se vyznačuje složitými geologickými a geomorfologickými podmínkami, což z hlediska závěrečné sanace zcela nepochybně nelze považovat za příznivou polohu zbytkové jámy. Vzhledem ke skutečnosti, že těžba na lomu ČSA se v rámci územně ekologických limitů a schváleného POPD blíží ke svému konci, došlo již k definitivnímu dotvarování zbytkové jámy prostřednictvím báňské technologie. Následně bylo možné přistoupit k závěrečné sanaci bočních svahů prakticky v celém jejich rozsahu. (Brožová, 2017)

12.3.2 Překryv dna lomu a uhelných slojí

Uhelná sloj bude překryta na uhelných řezech, a to zemním tělesem z jílových zemin o výšce uhelné sloje. Boční svah tělesa bude ve sklonu 1:3. Obnažená hlava sloje bude překryta vrstvou 2 metrů. Po překryvu nedotěžených zbytků uhlí ve vyšších partiích svahů lomu je nutné nejdříve provést terénní úpravy ploch do sklonu 1:3 až 1:4, a poté provádět ukládání překryvných materiálů v mocnosti 2 metrů, včetně jejich uhuštění.

Překryv uhelných slojí v částech SEVER 1, SEVER 2 a VÝCHOD se realizuje pomocí hmot odtěžovaných v rámci sanace pilíře Černice, které však objemově vystačí i na překryv sloje v části ZÁVOD. Pro překryv sloje v části JIH se potřebné hmoty odtěží v zemníku sanačních hmot. Překrytí vyuhleného dna zbytkové jámy bude provedeno v místech obnaženého vulkanického tělesa. Celkový objem překrytí vulkanitů byl upřesněn na celkových 1,35 mil. m³ hmot. Tento objem bude získán na zemníku č. 3 na vnitřní výsypce. (Rozhovor č. 7)

12.3.3 Vodohospodářské řešení

Vodohospodářské řešení předpokládá dle aktuálního Harmonogramu sanačních a rekultivačních prací z roku 2020 zatopení zbytkové jámy až na hladinu 172 m n. m., která by měla dle aktuálních propočtů zaručit dlouhodobou udržitelnost jezera. Jedná se o hladinu jezera, která by měla vzniknout po vyrovnání přítoků vod z vlastního povodí zbytkové jámy, včetně přítoků hydrogeologických, a ztrát vody prostřednictvím výparů z volné hladiny. S ohledem na konfiguraci okolního terénu se jedná o neprůtočné jezero bez možnosti gravitačního povrchového odtoku. Plocha jezera na hladině 172 m n. m. je plánovaná na 5,754 km² a objem jezera na 223,43 mil. m³. (Brožová, 2017)

Pro zatopení zbytkové jámy a tvorbu jezera se předpokládá dočasné částečné převedení nadbytečných vod prostřednictvím odběru z řeky Bíliny a několika podkrušnohorských potoků včetně Loupnice. Jedná se o odběry gravitačním způsobem, které jsou dle současné legislativy bezúplatné. Řešení je podmíněno souhlasem povodí Ohře a.s. Za reálné pak lze považovat patnáct let napuštění při kombinaci vod z vlastního povodí včetně podzemních přítoků a vod z krušnohorských potoků i z Bíliny.

Pro účely prvotního zatopení zbytkové jámy se vybudují napouštěcí koryta. Hlavní napouštěcí koryto povede z řeky Bíliny. Rozdělovací objekt je navržen za přemostěním řeky pod závodem ČSA. Trasa vede kolem sanovaného území Elišky a dále se napojuje na koridor pro uhelné odtahy, kterým postupně klesá na dno lomu. Celková navržená délka koryta je

2,950 km, z toho 1,78 km bude postupně zatopeno jezerem. Doplňkové napouštěcí koryto z Lounnice by přivádělo vody z krušnohorských potoků. Rozdělovací objekt je navržen pod soutokem Lounnice a Jiřetínského potoka. Celková délka koryta činí 3,11 km, z toho 1,44 km zaplaveno jezerem. U obou koryt bude v úsecích s velkým spádem potřeba vybudovat kamenné skluzy či opevnit břehy gabiony. (Rozhovor č. 7)

Ochrana budoucí břehové linie jezera je řešena v úsecích s různým stupněm protiabrazivní ochrany. Sklon břehu na straně vnitřní výsypky bude terénní úpravou upraven do sklonu 1:8 až 1:20 v dílčích částech. Pobřežní linie bude doplněna tomu odpovídající výsadbou dřevin, keřů a litorálních bylin. Technická úprava kamenivem se zde nepředpokládá i díky tomu, že je jezero zaklesnuté v terénu a západní a jihozápadní strana není tolik ohrožena převládajícím západním a jihozápadním prouděním vzduchu. V celé délce břehové linie přibližně 13,2 km je počítáno i s plošným kamenným záhozem v kombinaci se zpevňujícími litorálními rostlinami, zejména rákosem a keřovými vrbami. (Brožová, 2017)

12.3.4 Rekultivační řešení

Vzhledem k průběhu zatápění na plánovanou hladinu 172 m n. m. a také z důvodu řešení opatření proti abrazi při stoupání vodní hladiny je navržena dočasná rekultivace území před dosažením cílové hladiny. Jsou navrženy omezené terénní úpravy, protierozní a protiprašné zatravnění a rovněž ponechání některých ploch přirozenému biologickému vývoji. Výměra této rekultivace činí 106,46 ha.

Nad hladinou se bude nacházet plocha nazvaná ČSA. Bude se jednat o příbřežní plochu o výměře 93,93 ha a bude dosahovat do výšky 180 m n. m. Nad tím je navrhovaná krajina k trvalému užívání a budou v ní mít své místo jak plochy hospodářské určené k zemědělské, lesnické a částečně i průmyslové výrobě, tak i plochy s rekreační funkcí a plochy přírodní. Nad hladinou 230 m n. m. jsou zvýšené nároky krajiny na provětrávání, a proto zde bude vytvářena krajina více otevřená s kombinací lesní rekultivace a zatravnění v poměru 1:2. Tato forma rekultivace umožní kromě jiného ponechání vhodné části ploch samovolnému vývoji či možnosti využití území rekreačním způsobem. (Lorencová, 2011)

Tabulka 13 Rozčlenění užšího zájmového území lokality lomu ČSA

	Zemědělské	Lesnické	Vodní	Ostatní	Celkem
Ukončené	175,78	421,67	43,03	352,33	992,80
Rozpracované	167,19	201,81	17,07	404,88	790,95
Plánované	0,00	4,40	578,67	473,92	1056,99
Celkem	342,97	627,88	638,77	1231,13	2840,74

Zdroj: (Rozhovor č. 7)

Zemědělské rekultivace jsou v současné době zakládány bez povážek zúrodnitelných zemin, avšak s možným zemědělským využitím. Cílovou kulturou zemědělských rekultivací jsou trvalé travní porosty. Pro ně je obvykle navrhován tříletý nebo pětiletý rekultivační osevni postup. Louky jsou také doplňovány rozptýlenou zelení plnicí funkcí větrolamů, remízků a doprovodné zeleně podél příkopů a komunikací. V dalším období nejsou plánovány žádné nové zemědělské rekultivace.

Lesnické rekultivace mají na výsypkách svou nezastupitelnou roli a v dnešní době se jedná o nejrozšířenějším způsob rekultivace. Navrhovány jsou převážně na svahových partiích vnitřních výsypek a na svazích zbytkové jámy. Porosty dřevin jsou však zakládány i v rámci ostatních rekultivací, kde v kombinaci s loukami vytvářejí plochy ostatní zeleně. V maximální míře se využívají domácí autochtonní dřeviny. Určité procento tvoří dřeviny doplňkové a keře. Po základní výsadbě dřevin následuje pěstební péče, která obvykle trvá 10 až 12 let. Způsob založení a následná péče je stejná jak pro lesnické rekultivace, tak pro lesní porosty v rámci ostatních rekultivací. V dalším období jsou plánovány nové lesnické rekultivace na ploše 4,4 ha.

Vodní rekultivace, kromě vlastního jezera, zahrnuje sedimentační a retenční nádrže přírodního charakteru, ale i samovolně vzniklá a zachovaná nebeská jezírka. Vodní prvky jsou realizovány s cílem co největšího možného zadržení vody v krajině. V dalším období jsou plánovány nové vodní rekultivace na ploše 4,17 ha.

Kategorie ostatní rekultivace je velmi široká, zahrnuje zpevnění plochy, deponie, komunikace, ale také ostatní zeleň, plochy ponechané přirozené sukcesi, mokřadní plochy apod. Tyto plochy poskytují živým organismům velkou pestrost stanovištních podmínek a zvyšují tak biodiverzitu. V dalším období jsou plánovány nové ostatní rekultivace na ploše 473,92 ha. (Rozhovor č. 7)

12.4 Dohled nad rekultivacemi

Sanace a rekultivace musejí být kontrolovány ze strany státu. Na lomu ČSA provádí Obvodní báňský úřad pro území Ústeckého kraje každoroční kontrolu tvorby a čerpání zákonné rezervy na sanace a rekultivace pozemků dotčených dobýváním výhradních ložisek podle ustanovení § 37a zákona č. 44/1998 Sb., o ochraně a využití nerostného bohatství, ve znění pozdějších předpisů. (Národní síť zdravých měst, 2016)

Orgány ochrany životního prostředí v průběhu realizace průběžně posuzují postup sanačních a rekultivačních prací a jejich ukončení je podmíněno souhlasem těchto orgánů. Po ukončení sanací a rekultivací jsou plochy ukončených rekultivací, v případě pronajatých pozemků, vráceny zpět vlastníkům nebo, v případě vlastních pozemků, využívány v souladu s cílovým druhem pozemku dle ukončené rekultivace. (Rozhovor č. 7)

12.5 Plánované ukončení těžby

Bylo rozhodnuto, že se ukončení těžby na lomu ČSA o rok prodlouží. Důvodem je aktualizace přepočtu zásob uhlí v závěru těžby, které byly navýšeny, jelikož byla snížena předpokládaná ztráta při těžbě povrchovým způsobem v oblasti území po hlubinné těžbě.

Vytěžitelné zásoby hnědého uhlí na lomu ČSA byly k 1.1.2022 11,473 milionů tun. V roce 2022 se na Lomu ČSA vytěžilo 2,436 milionů tun. K 1.1.2023 byly tedy vytěžitelné zásoby hnědého uhlí na lomu ČSA 9,037 milionů tun a ukončení těžby je předpokládáno v roce 2025. (Rozhovor č. 7)

13 Závěr

Diplomová práce má charakter komparativní případové studie dvou sousedních obcí Horní Jiřetín a Litvínov, ve kterých se konalo místní referendum o rozšiřování těžby uhlí na velkolomu ČSA na území Severočeské hnědouhelné pánve. V důsledku rozšíření těžby by totiž bylo ohroženo následné fungování těchto obcí. Horní Jiřetín by zanikl úplně, přičemž Litvínov by se dostal do bezprostřední blízkosti důlní propasti.

Cílem mé diplomové práce bylo přiblížit problematiku těžby v oblasti Severočeské hnědouhelné pánve a jejího dopadu na vybrané obce a charakterizovat aktivity zúčastněných aktérů v souvislosti s (ne)prolomením limitů těžby v lokalitě Lomu Československé armády, včetně dopadů uspořádaných místních referend. V teoretické části jsem na základě použité literatury popsal základní pojmy vztahující se k dané problematice a přiblížil témata fungování místních samospráv, přímé a nepřímé demokracie nebo prosazování zájmu občanů na lokální úrovni. Praktická část byla zaměřena na konkrétní obce Horní Jiřetín a Litvínov. Nejdříve se věnuje problematice těžby uhlí a zejména sporu, který vyvrcholil konáním místních referend. Dále pojednává o vlivu těchto referend na následné fungování samospráv a taktéž o uskutečněných či plánovaných rekultivacích.

Při zkoumání dané problematiky se ukázalo, že v tomto sporu proti sobě stály na jedné straně vláda a těžařské společnosti, které chtěly vytěžit vysoce kvalitní hnědé uhlí, které se nacházelo přímo pod obcí Horní Jiřetín a zajistit tak příjmy do státního rozpočtu a dosažení energetické nezávislosti České republiky na ostatních zemích. Na druhé straně sporu stáli místní občané, kteří se nechtěli vzdát svého domova a byli odhodláni za něj bojovat, přičemž místní samosprávy je v tomto úsilí jednoznačně podporovaly. Po schválení Energetické koncepce státu v roce 2004, která počítala s rozšířením lomu ČSA a likvidací Horního Jiřetína se místní spolky a občanská sdružení rozhodly vzít věci do vlastních rukou a ihned začaly pracovat na realizaci místního referenda, jehož hlavním cílem bylo poskytnout samosprávám dostatečný mandát k tomu, aby mohly všemi možnými zákonnými prostředky hájit zájmy svých občanů proti plánovanému rozšíření těžby uhlí před těžařskými společnostmi a vládou. Kromě referend občané využili k vyjádření své nelibosti také formu demonstrací. Hlasitě se demonstrovalo například i v Praze či Ústí nad Labem. Probíhala také jednání s politiky a úředníky na všech úrovních nebo různé mediální, podpisové či shromažďovací akce.

Největším rozdílem mezi městy Horní Jiřetín a Litvínov, který výrazně ovlivňoval chování místních občanů byl počet obyvatel. Zatímco v Horním Jiřetíně žilo přibližně dva tisíce obyvatel, v sousedním Litvínově žilo 27 tisíc lidí. Obecně platí, že občané větších obcí se o veřejné dění a aktuální problematiku ve svém městě zajímají méně než lidé v obcích menších. Hlavním důvodem je jejich pocit, že při hlasování nemohou ovlivnit jeho výsledek, jelikož se jejich jeden hlas mezi ostatními ztratí. Proto je ve větších obcích například při volbách podstatně menší volební účast než v menších městech či na venkově. Zatímco v Horním Jiřetíně byla při konání referenda účast 75 % občanů, v sousedním Litvínově přišlo pouze 38 % lidí. I když obě referenda skončila podle očekávání jednoznačným výsledkem, když se proti prolomení územních limitů vyslovilo 96 %, respektive 95 % občanů, litvínovské referendum nemohlo být prohlášeno za platné, jelikož k tomu byla potřeba účast minimálně 50 % oprávněných občanů. Tato hranice byla po následné kritice v roce 2008 snížena na 35 %. Samospráva města Litvínov se však i přes neplatnost referenda zavázala prosazovat jeho jednoznačný výsledek a vůli svých občanů.

Jednoznačný výsledek místních referend měl velký vliv především na vládu, která pochopila, že ve vlastním zájmu nechce jít proti vůli vlastních lidí, jelikož s občany severočeského regionu začali sympatizovat i lidé z ostatních částí České republiky. Naproti tomu těžbařské společnosti se nechtěly s takovým vyústěním situace smířit a podnikaly kroky ke znovuotevření této otázky. Intenzivně přesvědčovaly občany Horního Jiřetína, aby prodali své nemovitosti za násobek odhadované ceny a uvolnili tak místo pro těžbu uhlí. Některé lidi se jim přesvědčit podařilo, a proto se zastánci prolomení limitů rozhodli vstoupit do veřejného prostoru obce a zúčastnit se několika následujících komunálních voleb. I když se jim podařilo do zastupitelstva dostat, nikdy se jim ani zdaleka nepodařilo dosáhnout nadpoloviční většiny mandátů a chopit se tak vlády nad Horním Jiřetínem. Své snahy definitivně vzdaly po volbách v roce 2014. V Litvínově téma prolomení limitů po konání místního referenda již tolik nerezonovalo a ani příliš neovlivňovalo následné komunální volby. Důvodem byl, jak jsem již uvedl, velký počet obyvatel a také především fakt, že městu nehrozil bezprostřední zánik jako Hornímu Jiřetínu.

Výsledek tohoto sporu je tedy takový, že lidé si dnes již daleko více cení životního prostředí a svého domova a jsou ochotni za něj patřičně bojovat. Jelikož se situace v Horním Jiřetíně stala precedentem i pro ostatní regiony, zařadil jsem do diplomové práce taktéž porovnání s podobnými místními referendy, kdy se občané rozhodli využít formu místního referenda

k prosazení svých zájmů a ochraně životního prostředí v obci. Jedná se o spory o stavbě americké radarové základny, uložistích jaderného odpadu či výstavbě mezinárodního letiště ve Vodochodech. Ve všech těchto případech byli občané ve svém úsilí úspěšní, a to jednoznačně ukazuje, že forma místního referenda je nejsilnějším a nejefektivnějším nástrojem k prosazování zájmů občanů na lokální úrovni.

14 Seznam použitých zdrojů

Knižní publikace

Balík, Stanislav. 2009. *Komunální politika*. Praha : Grada, 2009. 9788024729084.

Brokl, Lubomír. 1997. *Reprezentace zájmů v politickém systému České republiky*. Praha : Sociologické nakladatelství (SLON), 1997. 80-85850-48-6.

Čmejrek, Jaroslav. 2008. *Obce a regiony*. Praha : Alfa nakladatelství, 2008. 978-80-87197-00-4.

Dahrendorf, Ralf. 1959. *Class and class conflict in industrial society*. Stanford : Stanford University Press, 1959. 0804705615.

Dvořák, Zdeněk. 2012. *Minerály severočeské hnědouhelné pánve*. Praha : Granit, 2012. 978-80-7296-084-2.

Kopeček, Lubomír a Hloušek, Vít. 2003. *Demokracie: teorie, modely, osobnosti, podmínky, nepřátelé a perspektivy demokracie*. Brno : Masarykova univerzita, 2003. 80-210-3195-6.

Koudelka, Zdeněk. 2007. *Samospráva*. Praha : Linde, 2007. 978-80-7201-665-5.

Moudrý, Marek. 2015. *Historie Horního Jiřetína*. Litvínov : Victory, 2015. 978-80-903686-7-5.

Má smysl prolomení územních ekologických limitů těžby uhlí v severních Čechách? **2014.** Dráčov : Fontes Rerum, 2014. 978-80-86958-37-8.

Pechanec, Pavel. 2011. *Přímá demokracie v České republice*. Praha : Wolters Kluwer, 2011. 978-80-7357-700-1.

Štýs, Stanislav. 2013. *Proměny Mostecka*. Most : Statutární město Most, 2013. 978-80-260-5411-5.

Švejda, Jiří. 2003. *Litvínov v Proměnách času*. Litvínov : Dialog, 2003. 80-85843-36-6.

Internetové zdroje

ATOMINFO. 2018. atominfo.cz. [Online] 2018. [Citace: 3. 3 2023.] <https://atominfo.cz/2018/10/obyvatele-obce-lipnik-na-trebicsku-v-referendu-odmitli-uloziste/>.

Brožová, Lucie. 2017. Kompendium stávajících poznatků k hydrologické a hydrochemické problematice zatápnění zbytkových jam po těžbě uhlí v SHP. *vita-min.sachsen.de*. [Online] 2017. [Citace: 3. 3 2023.] https://www.vita-min.sachsen.de/download/Bericht_CZ.pdf.

Česká televize. 2007. ceskatelevize.cz. [Online] 2007. [Citace: 3. 3 2007.] <https://www.ceskatelevize.cz/porady/1095913550-nedej-se/207562248420003/>.

Český statistický úřad. 2023. volby.cz. [Online] 2023. [Citace: 3. 3 2023.] [volby.cz](https://www.volby.cz).

Deník Referendum. 2011. denikreferendum.cz. [Online] 2011. [Citace: 3. 3 2023.] <https://denikreferendum.cz/clanek/11632-obce-nadale-odmitaji-rozsireni-letiste-vodochody>.

Deník.cz. 2018. [Online] 2018. [Citace: 3. 3 2023.] <https://www.denik.cz/galerie/offroadsafari-mostecko.html?photo=4>.

Echo24. 2018. echo24.cz. [Online] 2018. [Citace: 3. 3 2023.] <https://echo24.cz/a/Spu8M/takhle-mel-vypadat-radar-v-brdech-usa-projekt-zastavily>.

Litvínov - historie a současnost. 2018. [Online] 2018. [Citace: 3. 3 2023.] <https://litvinov-historie.estranky.cz/fotoalbum/litvinovsky-znak.-.html>.

Lorencová, Hana. 2011. POPD ČSA. *portal.cenia.cz*. [Online] 2011. [Citace: 3. 3 2023.] https://portal.cenia.cz/eiasea/download/RUIBX09WNDEyN19vem5hbWVuaURPQ184NjU1MzM2ODQxMzIzODU3NTUzLnBkZg/OV4127_oznameni.pdf.

Mikeš, Vladimír a Rytíř, Jaroslav. 2019. Referendum a zastupitelská demokracie. *academia.cz*. [Online] 2019. [Citace: 3. 3 2023.] <https://www.academia.cz/uploads/media/preview/0001/07/e2f2ff9133db9a79727d59632697f1540572171c.pdf>.

Ministerstvo vnitra České republiky. 2023. Informace o místních referendech. *mvr.cz*. [Online] 2023. [Citace: 3. 3 2023.] <https://www.mvr.cz/clanek/poskytnuti-informaci-informace-o-mistnich-referendech.aspx>.

—. 2023. mvcr.cz. [Online] 2023. [Citace: 3. 3 2023.]
<https://www.mvcr.cz/clanek/obcanske-aktivity-118893.aspx>.

Národní síť zdravých měst. 2016. Návrh jednotné koncepce správy a následného využívání rekultivovaných území. *dataplan.info*. [Online] 2016. [Citace: 3. 3 2023.]
https://www.dataplan.info/img_upload/7bdb1584e3b8a53d337518d988763f8d/jednotna_koncepce_rekultivovanych_uzemi.pdf.

OS Kořeny. 2006. Noviny pro referendum. [Online] 2006. [Citace: 3. 3 2023.]
<https://oskoreny.webnode.cz/referendum/>.

vlajky.org. 2017. *vlajky.org*. [Online] 2017. [Citace: 3. 3 2023.] <http://mesta.vlajky.org/>.

ZŠ Meziboří. 2006. Obce v okolí Meziboří a Litvínova. [Online] 2006. [Citace: 3. 3 2023.]
<http://www.zsmezibori.com/projekt/okoli-mezibori-a-litvinova-obce.html>.

Legislativní dokumenty

Zákon č. 83/1990 Sb. o sdružování občanů. In: . Praha: Česká republika, 1990, ročník 1990, číslo 83.

Usnesení vlády ČR č. 444/1991 Sb. In: . Praha: Vláda ČR, 1991, ročník 1991, číslo 444.

Zákon č. 298/1992 Sb. o volbách do zastupitelstev v obcích a o místním referendu. In: . Praha: Česká republika, 1992, ročník 1992, číslo 298.

Zákon č. 334/1992 Sb. o ochraně zemědělského fondu. In: . Praha: Česká republika, 1992, ročník 1992, číslo 334.

Zákon č. 289/1995 Sb. o lesích. In: . Praha: Česká republika, 1995, ročník 1995, číslo 289.

Zákon č. 44/1998 Sb. o ochraně a využití nerostného bohatství. In: . Praha: Česká republika, 1998, ročník 1998, číslo 44.

Zákon č. 106/1999 Sb. o svobodném přístupu k informacím. In: . Praha: Česká republika, 1999, ročník 1999, číslo 106.

Zákon č. 128/2000 Sb. o obcích. In: . Praha: Česká republika, 2000, ročník 2000, číslo 128.

Zákon č. 129/2000 Sb. o krajích. In: . Praha: Česká republika, 2000, ročník 2000, číslo 129.

Zákon č. 131/2000 Sb. o hlavním městě Praze. In: . Praha: Česká republika, 2000, ročník 2000, číslo 131.

Usnesení vlády ČR č. 211/2004 Sb. In: . Praha: Vláda ČR, 2004, ročník 2004, číslo 211.

Zákon č. 22/2004 Sb. o místním referendu. In: . Praha: Česká republika, 2004, ročník 2004, číslo 22.

Zákon č. 169/2008 Sb., kterým se mění zákon č. 22/2004 Sb., o místním referendu a o změně některých zákonů. In: . Praha: Česká republika, 2008, ročník 2008, číslo 169.

Zákon č. 118/2010 Sb. o krajském referendu a o změně některých zákonů. In: . Praha: Česká republika, 2010, ročník 2010, číslo 118.

Rozhovory

Rozhovor č. 1 – BUŘT, Vladimír, starosta Horního Jiřetína, dne 6. 2. 2020.

Rozhovor č. 2 – DRTIL, Marek, zastupitel Horního Jiřetína, dne 6. 2. 2020.

Rozhovor č. 3 – GLOBOČNÍK, Petr, zastupitel Litvínova a člen OS Kořeny, dne 12. 2. 2020.

Rozhovor č. 4 – VÁGNEROVÁ, Martina, pracovnice MěÚ Litvínov, dne 12. 2. 2020.

Rozhovor č. 5 – SOUKUP, Jaroslav, obyvatel Horního Jiřetína, dne 15. 2. 2020.

Rozhovor č. 6 – JAROŠ, Martin, obyvatel Litvínova, dne 15. 2. 2020.

Rozhovor č. 7 – JAROŠOVÁ, Ingrid, pracovnice těžařské společnosti, dne 10. 1. 2023.

15 Přílohy

Rozhovory – otázky

Rozhovor č. 1 – Vladimír Buřt (starosta Horního Jiřetína) 06.02.2020

Jaký máte postoj k těžbě uhlí v dolu ČSA?

Jak vznikla myšlenka referenda a jak se na tom podílela samospráva?

Co jste vy jako samospráva obce dělali pro to, aby byli občané plně informováni o faktorech, které by měli zvážit před svou volbou?

Jaký vliv, myslíte, že měli vyvinuté aktivity na vládu? S přihlédnutím k tomu, že referendum bylo pro vládu nezávazné a ta neměla povinnost se výsledkem referenda řídit.

Jaké aktivity podnikala uhelná společnost k přesvědčení občanů?

Jak se proměnila politika Horního Jiřetína od roku 2005?

Myslíte si, že je hrozba rozšíření těžby stále reálná i 15 let po referendu?

Rozhovor č. 2 – Marek Drtil (zastupitel Horního Jiřetína) 06.02.2020

Jaký máte postoj k těžbě uhlí v dolu ČSA a vyvíjel se Váš názor?

Podnikali jste vy jako samospráva či politická strana nějaké aktivity pro přesvědčení obyvatel?

Jaké aktivity podnikala uhelná společnost k přesvědčení občanů?

Jaké byly největší názorové konflikty?

Jakou sílu podle Vás má nezávazné místní referendum?

Diskuse o těžbě neutichly ani po referendu. Jak to probíhalo?

Jak se proměnila politika Horního Jiřetína od roku 2005?

Myslíte si, že je hrozba rozšíření těžby stále reálná i více než 15 let po referendu?

Jaké kroky město podniká pro zajištění perspektivní budoucnosti obce?

Rozhovor č. 3 – Petr Globočnick (zastupitel Litvínova a člen OS Kořeny) 12.02.2020

Jaký máte postoj k těžbě uhlí v dolu ČSA?

Jak vznikla myšlenka referenda a jak se na tom podílela samospráva?

Co samospráva obce a místní spolky dělali pro to, aby byli občané plně informováni o faktorech, které by měli zvážit před svou volbou?

Podnikali místní spolky nějaké veřejné aktivity pro přesvědčení obyvatel a proběhla spolupráce se samosprávou?

Jaké aktivity, si myslíte, že měli největší vliv na vládu?

Jaké byly největší názorové konflikty?

Diskuse o těžbě neutichly ani po referendu. Jak se situace vyvíjela?

Vyvíjela samospráva, místní spolky či uhelné společnosti nějaké další aktivity v následujících 10 letech? At už v Jiřetíně nebo Litvínově?

Jak se vyvíjela politika v Litvínově od roku 2005?

Myslíte si, že je hrozba rozšíření těžby stále reálná i více než 15 let po referendu?

Rozhovor č. 4 – Martina Vágnerová (pracovnice MěÚ Litvínov, odbor ŽP) 12.02.2020

Jaký máte postoj k těžbě uhlí v dolu ČSA?

Jak jste vnímala situaci ohledně těžby uhlí před referendem?

Zúčastnila jste se referenda a jak jste hlasovala?

Byla jste před referendem dostatečně informována o tom, co by různé výsledky pro budoucnost obce znamenaly?

Myslíte si, že je hrozba rozšíření těžby stále reálná i více než 15 let po referendu?

Kdo provádí rekultivace?

Jak kontrolujete těžební společnosti?

Je nějaký dlouhodobý plán pro rekultivace v podkrušnohorské pánvi po těžbě hnědého uhlí?

Jak probíhá proces od těžby po rekultivace?

Rozhovor č. 5 – Jaroslav Soukup (obyvatel Horního Jiřetína) 15.02.2020

Jaký máte postoj k těžbě uhlí v dolu ČSA a vyvíjel se Váš názor?

Zúčastnil jste se referenda a jak jste hlasoval?

Byl jste před referendem dostatečně informován o tom, co by různé výsledky pro budoucnost obce znamenaly?

Zúčastnil jste se nějakých veřejných aktivit místních spolků?

Obával jste se, že by vláda nemusela referendum respektovat?

Jak se proměnila politika v Horním Jiřetíně od roku 2005?

Byl jste osloven uhelnou společností s nabídkou výkupu Vašeho domu?

Myslíte si, že je hrozba rozšíření těžby stále reálná i více než 15 let po referendu?

Rozhovor č. 6 – Martin Jaroš (obyvatel Litvínova) 15.02.2020

Jaký máte postoj k těžbě uhlí v dolu ČSA a vyvíjel se Váš názor?

Zúčastnil jste se referenda a jak jste hlasoval?

Byl jste před referendem dostatečně informován o tom, co by různé výsledky pro budoucnost obce znamenaly?

Zúčastnil jste se nějakých veřejných aktivit místních spolků?

Obával jste se, že by vláda nemusela referendum respektovat?

Jak se proměnila politika v Litvínově od roku 2005?

Myslíte si, že je hrozba rozšíření těžby stále reálná i více než 15 let po referendu?

Rozhovor č. 7 – Ingrid Jarošová (pracovnice těžařské společnosti) 10.01.2023

Kdy bude ukončena těžba na Lomu ČSA?

Jaká firma momentálně těží na Lomu ČSA?

Kolik tun uhlí zhruba zbývá vytěžit?

Začala již rekultivace v oblasti ČSA? Co se již stihlo udělat?

Jaký je podrobný plán rekultivací?

Jaké rekultivace se momentálně provádějí na dalších uhelných dolech pod Krušnými horami?

Kdo rozhoduje o podobě rekultivací?

Kdo a jak často na rekultivace dohlíží?

Kdo rekultivace financuje?

Jaký je odhad nákladů na rekultivace v oblasti lomu ČSA?

Objevují se ještě nějaké spory mezi zastánci a odpůrci těžby uhlí?

Existuje ještě riziko, že by se prolomily limity těžby stanovené vládou ČR?

NOVINY PRO REFERENDUM 1. 12. 2006

Jaký je váš názor na pokračování těžby? Půjďete k referendu? Ptali jsme se

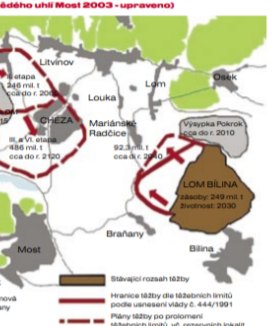
MUDr. Zdeněk Kopecký, obvodní lékař
Zásadně nesouhlasím s pokračováním těžby k Litvínovu. Moje rodina by si zejména po šest generací. Podrůž Koutských hor byl krásný kraj, ale díky povrchové těžbě se z něj takřka stala mrtvá krajina. Nechci se proto jen neúčastně dívat na její pokračující likvidaci, nahlížet pokud mají být obživa města. Klára tu z několika desítek původních obcí zbyla. Nežbylo by nám pak nak Fiat. Všichni jsou od náhod, jenom my jsme odnikud. K referendu rozhodně půjdu a budu hlasovat ANO pro zabití těžby. Dřívější krajina už bylo dost.

P. Ondřej Vondruška, architekt a člen občasně Litvínova
Článek přirovná k výhledu rozvoje sousoří jsou pro nás důležitější než jen město. Právě teď má město uhlí. Podle toho s ním musíme zacházet a šetřit je i pro další generace. Nemáme právo nic to, co naši předkové v potu a slzách vybudovali – jejich domovy, uličky, kostelky, obchodní stánky, ani jejich nádherné zahrady. Hlavní. Co potom odkaždíme generacím po nás? To vše závisí na naší zodpovědnosti tady a teď. Právě proto bychom měli využít této příležitosti a hlasováním udělat vše pro to, abychom svým dětem zanechali krásnou a příhodou, ve které bychom sami chtěli žít.

Květa Dolná, učitelka tělesné výchovy (v důchodu)
Jsem zásadně a jednoznačně proti rozšiřování dolu. Minimálně roztáhneme výhled z nedostupnosti. Pokud bychom měli být v blízkosti nějakých přírodních krás, tak to musí být v blízkosti přírodních krás. Každá odpověď musí být z pohledu celého regionu se směřující na to, aby se neztratila tato krásná krajina. Pokud bychom se rozhodli pro pokračování těžby, tak bychom měli být v blízkosti přírodních krás. Každá odpověď musí být z pohledu celého regionu se směřující na to, aby se neztratila tato krásná krajina. Pokud bychom se rozhodli pro pokračování těžby, tak bychom měli být v blízkosti přírodních krás. Každá odpověď musí být z pohledu celého regionu se směřující na to, aby se neztratila tato krásná krajina.

Oyha Procházková, mladá (autorita občasně Litvínova)
Z plánů na pokračování těžby jsem velmi zneklámená. Nové povrchové díly sousoří Litvínova jsou krásné. Litvínov bude určitě rozvíjet, nové investice nepřijde, odejde inteligence a mladí lidé si své rodiny raději zabalí jinde. A my, kteří zůstáváme v rámci svého regionu, budeme bydlet na kraj jím a bude se nám zase špatně dýchat. Čím více lidí v Litvínově nesouhlasí ale zároveň trochu i rezignovanost vůči možnostem zvládnout, především díky znečištění a ztrátě přírodních krás. Těžba se ale nejspíše bude provádět s určitými opatřeními, protože si, byť přesněji nepočítáme. Nejsme jen otroci, ale využít k tomu tak silného nástroje, jako je referendum.

Robert Reichert, mistr učelů a člen občasně Litvínova
Prvního prosince zrušíme program, ale na to již k referendu si čas určitě najdu. Jsem nadšen z Horního Jitřetína. Prožil jsem tam svůj celý život a má rada tam duchem žij. Nechtěl bych zabít likvidaci svého rodného města. V litvínovském referendu se vyjádřím proto, že nechci, aby byla u Litvínova díra. Když si se stavějí, jsou konečně lepší, v okolí jsou lesy a příroda, neměli by se to znovu řídit. To bychom na tom byli ještě hůř než před 300 lety.

Vážený čtenáři! Pokud chcete hlasovat, můžete se obrátit na: **www.koreny.cz** nebo na telefonní číslo: **777 205 704, 754 763 046**. **HLASUJME ANO**

ROZHODNĚME SAMI

Řekněme ANO v referendu

Těžiště jama velkého ČSA by se v případě proklamování územních limitů zůstala jen 500 metrů od Janova. Naročila by nejen žezví této žezví, ale i celého Litvínova. První litvínovské referendum tedy rozhodne o tom, zda zadržíme povrchovou těžbu uhlí v těsné blízkosti našeho města a devastaci regionu na více než sto let.

Kde referendum lidem pomohlo
V minulých letech si v České republice občane děleček občanů prosadil svůj názor. Často nasvědčují vlastním zastupitelům či mocem přírodních společností. Někdy přímo.

- Nový Pátek** (Středočeský kraj) – mezinárodní cementárka společnost chtěla uprostit obec postaví obří továrnu. Starosta a zastupitelé sítu budov podpořovali. Vítězství občane v referendu prosadila občane sítu budov podpořovali.
- Ústecský kraj** – břeňská společnost Tarmac plánovala těžbu dlehu na vrchu Hradší (Křibovsko), za bezpečně blízkosti obce. Silný oboj obyvatel vyvolal referendum, které těžbu jednoduše odmítlo a investor nakonec od záměru ustoupil.
- Tábor** (Ústecký kraj) – občane těmíř bývalý cementárka města se v referendu postavil za zachování těmíř cementárky zahrady a rekreačního parku v centru města. Klára měla stávková kapacitní sílnice. Referendum vedlo k vypovězení kontroverzní stavby z územního plánu.
- Velký Mechlouh** (Západočeský kraj) – německá společnost chtěla v obci postavit obří železárnu pro 600 000 nosiců. Plátné referenda síce zrušit soud, ale přesto zůstalo přísplo k tomu. Je investor nakonec uzavřel s obcí dlehu, podle které není postaví jen zahrady a dřívější kapacitní a příjmový rozměr.
- Svitavsko** (Moravskoslezský kraj) – obyvatel v referendu odmítli změnu územního plánu, které by umožnilo postaví na okraj obce továrnu na plně 200 hektarů.
- Trnava** (Ústecký kraj) **Spolov** (Jihomoravský kraj) **Ladná** (Jihomoravský kraj).
- Tábor** (Ústecký kraj) a řada dalších obce občane si v místních referendech odhalování vznik nové obce. Často pro svůj vlny dosavadních zastupitelů.
- Horní Jitřetín** – 96% hlasujících v místním referendu se vyjádřilo proti likvidaci obce vlní postup velkého ČSA. Referendum tak brání mimo jiné proti velkým občanům pozemků na katastru města.

ZABRÁNI ME TĚŽBĚ U LITVÍNOVA?

volba ANO = těžba se k Litvínovu nepřiblíží
volba NE = Litvínov bude na okraji jámy

hlasujeme ANO
ANO: pro zabití postupu těžby likvidující Horní Jitřetín a Černice
ANO: pro perspektivní, zdravou budoucnost Litvínova
ANO: pro ukončení devastace naší krajiny
ANO: pro Poslední úrodnou atrakcí pro obyvatele, nové investice, turistický ruch
ANO: pro rozvoj našeho regionu

hlasujeme NE
NE: pro pokračování těžby v Litvínově
NE: pro znečištění a ztrátu přírodních krás
NE: pro ztrátu pracovních míst
NE: pro ztrátu zdraví obyvatel
NE: pro ztrátu historie a kultury
NE: pro ztrátu územního plánu
NE: pro ztrátu územního plánu
NE: pro ztrátu územního plánu
NE: pro ztrátu územního plánu

REFERENDUM

KDY? PÁTEK 1. PROSINEC 2006 OD 10.00 DO 21.00 HODIN
KDO HLASUJE? OBYVATEL LITVÍNOVA STARŠÍ 18 LET NA OBYVLOHÝCH VOLEBNÍCH MÍSTECH JAKO PŘI JINÝCH VOLEBÁCH

1. Co je to referendum?
Občané se mohou svým hlasováním přímo vyjádřit ke konkrétní otázce. Odpovídají ANO či NE. V litvínovském referendu se otázka týká toho, zda má město přiblížení těžby k Litvínovu zabránit.

2. Kde dostanu hlasovací lístky?
Hlasovací lístky v referendu budou rozloženy do schránky jako při jiných volbách. K dispozici budou také ve volebních místnostech.

3. Co když namenu do volební místnosti přijít?
I při referendu může v oddělených přípravech volební komise zapřít k vám dovézt. Pokud nevíte, jak to lze zajistit, zavolejte na telefonní číslo 737 923 371 nebo 724 762 046 a my to zařídíme za vás.

4. Je důležité každé hlas?
Ano, protože referendum bude pro zastupitele závazné při rozhodování územní oprávněných voličů. Bez souhlasu samoprávní není těžba na území našeho města možná.

5. Co bude znamenat závazné referendum?
1. Rozhodneme o budoucnosti města nejméně na dalších sto letech
2. Obecní pozemky nebudou mojí být prodány těžebním společnostem
3. Samoprávní nemůže v řízení ani jednáni povolit těžbu na území města
4. Stanovisko Litvínova bude klíčovým hlediskem při schvalování územního plánu kraje
5. Dáme voleným zastupitelům nástroj, kterým budou chránit náš kraj
6. Uhlíňé lobby si epouče, že ukončí těžbu ve efektivněji než vyrovnat se se všemi obyvatel dotčenými těžbou

HLASUJME ANO

Zdroj: (OS Kořeny, 2006)